

DEKODIRANJE POLITIČKOG DISKURSA: KONCEPTUALNE METAFORE

Vukojević, Vesna

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:688379>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-18**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

DEKODIRANJE POLITIČKOG DISKURSA:
KONCEPTUALNE METAFORE

DIPLOMSKI RAD

VESNA VUKOJEVIĆ

Split, 2024.

Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Hrvatski jezik i književnost / Pedagogija

DIPLOMSKI RAD

**DEKODIRANJE POLITIČKOG DISKURSA:
KONCEPTUALNE METAFORE**

Mentorica:

izv. prof. dr. sc. Jagoda Granić

Studentica:

Vesna Vukojević

Split, 2024.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. RETORIKA	3
3. TEORIJE DISKURSA	5
4. POLITIČKI DISKURS	8
5. POLITOLINGVISTIKA	11
6. KOGNITIVNA LINGVISTIKA	13
7. KONCEPTUALNA METAFORA	16
7.1. Konceptualna metafora vs. konceptualna metonimija	19
7.2. Konceptualna metafora i manipulacija	21
7.3. Konceptualna metafora i neverbalna komunikacija	22
8. KONCEPTUALNA METAFORA U POLITIČKOM DISKURSU	24
9. KLASIFIKACIJA METAFORA	28
9.1. Intenzitet metafora	29
9.2. Snaga metafore	31
9.2.1. <i>Popularne metafore</i>	32
9.2.2. <i>Metafore prirode</i>	35
9.2.3. <i>Političke, intelektualne i tehnološke metafore</i>	37
9.2.4. <i>Metafore katastrofe i nasilja</i>	38
9.2.5. <i>Metafore sporta, igara i drame</i>	39
9.2.6. <i>Metafore smrti, bolesti i medicine</i>	41
10. ZAKLJUČAK	43
<i>Sažetak</i>	45
<i>Summary</i>	46
<i>Literatura</i>	47

1. UVOD

U povijesti se komunikacijski kontekst proučavao s različitih aspekata, a neke su ga discipline i isključivale iz istraživanja smatrajući ga nevažnim za razvoj teorija o komunikacijskim činovima. Kognitivna lingvistika uvodi potpuni preokret što se tiče konteksta, stavljajući ga u središte proučavanja. Samim time, baveći se definicijama i načelima konceptualne metafore, razvija njezin lingvistički aspekt koji dotad nije bio dovoljno istražen. Osim što od tog trenutka istraživanja koja proučavaju zakonitosti političkog diskursa veliku pozornost pridaju upravo konceptualnoj metafori, koju političari, većinom, ne upotrebljavaju slučajno, nego im služi za prekrivanje dijelova o kojima ne žele razgovarati ili kako bi upotpunila prazninu govora i slabu argumentaciju, pozornost se pridaje i neverbalnoj komunikaciji. Jedna od zadaća konceptualne metafore u političkom diskursu jest uvjeravanje, a pokreti rukama, odnosno gestikulacija, u tome uvelike pomažu. Od kognitivne lingvistike i konceptualne metafore do političkog diskursa popraćenog gestikulacijom – zajednički je nazivnik upravo kontekst. Da bi politički govori doprli do uma slušatelja, oni ponajprije moraju pobuditi zanimanje slušatelja, a da bi u tome uspjeli, moraju biti razumljivi širokom spektru primatelja.

U ovoj se vrsti javnog govora pažljivo odabire *tko* što govori i *na koji način* govori. Dakle, političari pažljivo¹ odabiru riječi koje govore i način na koji ih iznose publici kako bi ih slušatelji što bolje, tj. točno interpretirali. Zbog toga konceptualna metafora ima važnu ulogu u govorima političara. Iako je svaki od govora političara jedinstven i sadrži elemente koje karakteriziraju govornika, gotovo svaki sadrži i, u većoj ili manjoj mjeri, konceptualnu metaforu ili neke druge retoričke postupke kako bi govornik uvjerio slušatelja u svoje teze i u gorem, ali i vrlo čestom, slučaju kako bi njime manipulirao. Upravo to im omogućava konceptualna metafora koja je i sredstvo uvjeravanja i manipuliranja. Osim toga, njome se postiže efektivnost izraza koja kod slušatelja budi veće zanimanje za teme, ali i približava složene političke pojmove te ih preslikava na pojmove iz svakodnevnog života.

Konceptualna metafora političarima osobno koristi kao sredstvo za izbjegavanje nepoželjnih pitanja i skretanje s određenih tema o kojima u trenutku govorenja ne žele izreći svoje mišljenje, ali metafora može dobro pokriti i njihovu nepripremljenost. Konceptualna metafora uz popratnu gestikulaciju omogućuje vrlo dobru predodžbu o govorniku kojeg

¹ Dakako, to nije uvijek slučaj jer inače ne bi bilo neprimjerenih i politički nekorektnih govora u javnom medijskom prostoru.

slušatelj promatra te pomaže u prenošenju i prihvaćanju glavnih teza govornika među slušateljima. Ipak, nema svako retoričko sredstvo, samim time i svaka konceptualna metafora, jednako značenje u tekstu ili govoru. Različite vrste metafora u ljudskom umu potiču i različite aktualizacije i povezivanja sa svakodnevnim životom. Osim toga, neke će metafore tu aktualizaciju i povezivanje učiniti puno intenzivnijima te će zbog toga i reakcija slušatelja na njih biti intenzivnija, dok će one koje upućuju na slabiju aktualizaciju dovesti i do slabije reakcije.

U ovom će radu biti riječi o teoriji konceptualne metafore, o znanstvenim disciplinama koje se zanimaju za proučavanje konceptualne metafore, ali će se i analizirati metafore s obzirom na njihov sadržaj koji je jedan od čimbenika intenzivnije, odnosno manje intenzivne, aktualizacije konceptualne metafore u ljudskom umu.

2. RETORIKA

Političko je djelovanje najvećim dijelom javno djelovanje zbog toga što se političari vrlo često obraćaju javnosti na različite, njima karakteristične, načine. Upravo zato u analizu političkog diskursa treba uključiti i retoriku koja se definira kao vještina dojmljivog pisanog ili usmenog izražavanja (Babić 2018).

Začeci retorike sežu daleko u prošlost, a antika se smatra njezinom kolijevkom. Pretpostavlja se kako je njezin utemeljitelj Empedoklo i da je nastala u 5. stoljeću prije Krista. U antici je predstavljala umijeće lijepog govora, a svrha joj je bila oblikovati metode za stvaranje govora ili tekstova. Govori koje je trebalo oblikovati bili su zapravo političke prirode i najčešće su se učili napamet (*ibid.*). Preokret u shvaćanju retorike dolazi od sofista, učenih govornika koji poučavaju u javnosti te se zanimaju za teme iz psihologije, etike, dijalektike i drugih znanosti. Retorika u to vrijeme doživljava procvat jer se govor više cijenio negoli pisana riječ. Osim toga, smatra se kako je upravo Gorgija, koji je bio istaknuti sofist, uveo stilske figure u govorništvo (*ibid.*).

Vrlo važno mjesto u retoričkoj tradiciji zauzimaju upravo figure i učenje o njihovim vrstama. One zapravo ne otkrivaju ništa više od riječi koje stilski nisu oblikovane, a imaju isto značenje kao one, nego govore o nečem na življi i otmjeniji način (Runjić-Stoilova 2012). Figure predstavljaju svaki učinak koji određeni govornik svojim govorom ostavlja na slušatelja služeći se pojmovima na nepredvidiv način jer odstupa od uobičajene norme. Njihovim korištenjem govor postaje upečatljiviji, ali dobiva i na informativnoj vrijednosti (*ibid.*). Figura je od samih začetaka retorike bila uključena u konkretnu upotrebu zato što uključuje govornika, slušateljstvo i govor.

Kad se govori o razlici između stilski obilježenih i neobilježenih riječi, često se upotrebljava terminologija neutralnog i markiranog izraza (*ibid.*). Babić (2018) navodi kako je začetnik retoričkih figura, Gorgija, tvrdio da je cilj retorike uspješno uvjeravanje. Takvom mišljenju usprotivili su se mnogi filozofi koji su bili protiv toga da retorika služi za nadmudrivanje protivnika te za laskanje i podilaženje. Jedan od protivnika ideja sofista bio je i Aristotel koji piše o umijeću govora te ga naziva *Retorika* (*ibid.*). U svom djelu Aristotel (1989) iznosi tri najvažnija faktora uvjeravanja, a to su vjerodostojnost govornika, emocionalno stanje slušatelja te slušateljska dimenzija. Aristotelova razmišljanja i teze² koje je iznio imale

² Više u Aristotel (1989).

su veliki odjek u povijesti retorike te su se značenja tri čimbenika uvjeravanja neprestano mijenjala. Pripadnost određenih figura nekoj kategoriji ni danas još uvijek nije u potpunosti jasna. Zbog toga postoje mnoge razlike u klasifikaciji, ovisno o autorima. Jedna od poznatijih podjela jest ona Kvintilijanova koju ističe Runjić-Stoilova (2012: 116), gdje on jednostavno dijeli figure na trope i sheme. Smatrao je da je riječ o tropu kad riječ gubi svoje prvotno značenje i dobiva neko drugo značenje. Riječ je pak o stilskoj figuri kad se izraz samo udaljava od uobičajenog načina kojim se određena osoba izražava. Osim toga, Kvintilijan razlikuje i dvanaest vrsta tropa, a to su: metafora, sinegdoha, metonimija, antonomazija, onomatopeja, katakreza, metalepsa, epitet, alegorija, perifriza, hiberbaton i hiperbola (*ibid.*).

Druge klasifikacije ne slažu se u potpunosti s Kvintilijanovom pa tako, primjerice, Burke (1969) govori o četiri glavna tropa: metafori, metonimiji, sinegdohi te ironiji. Ironija je specifična vrsta tropa jer je heterogenija, odnosno uključuje prozodiju, geste i mimiku (*ibid.*). Bez obzira na te razlike, prilično je očito kako su tropi i stilske figure neizostavan dio retorike od samih početaka do danas te kako unatoč usponima i padovima tijekom povijesti još uvijek ima važnu ulogu u konstruiranju političkih govora (Runjić-Stoilova 2012).

S obzirom na sve navedeno i dijakronijsku perspektivu, primjetne su različite struje proučavanja retorike, ali je i nedvojbeno kako je retorika prethodila današnjem govorništvo, bez obzira na sve te razlike. Osim navedenih podjela, Aristotel je izdvojio i pet cjelina koje govor sadržava te se ta terminologija i segmenti govora vrlo lako mogu prepoznati i u suvremenim političkim govorima (Babić 2018). On redom imenuje smišljanje misli, strukturiranje misli, pamćenje govora, prikazivanje misli i iznošenje govora. Za analizu političkih govora najvažnija je četvrta faza, prikazivanje misli ili *elocutio* (*ibid.*). Iako se svrha retorike također mijenjala u različitim povijesnim razdobljima, ona je još uvijek neizostavan segment političkog diskursa.

3. TEORIJE DISKURSA

Diskurs je središnji koncept različitih znanosti i znanstvenih disciplina kao što su sociologija, analiza diskursa, antropologija, kognitivna psihologija i mnoge druge, a svaka ga definira na svoj način. Poteškoće u definiranju diskursa upravo su u tome što se njegovo značenje uzima zdravo za gotovo, a riječ je o vrlo kompleksnom konceptu. Diskurs se općenito opisuje kao apstraktna, semiotička kategorija koja obuhvaća semiotičke elemente društvenog života te ga zbog toga proučavaju i nelingvističke discipline (Podboj 2011).

Prema nekim definicijama, diskurs je razgovor, odnosno rasprava ili način i stil izlaganja s obzirom na temu i područje djelatnosti u kojem se ostvaruje. Vrlo je važna definicija diskursa koju ističe Babić (2018), a koja tvrdi kako je diskurs stil izlaganja koji ovisi o području u kojem se koristi pa time paralelno određuje i vrste diskursa, a to su akademski, publicistički, sakralni, politički i mnogi drugi stilovi. Borčić (2017) navodi još jednu definiciju diskursa koja ističe kako diskurs obuhvaća jedan ili više tekstova koji se proizvode iz određene društvene pozicije i/ili u određenom kontekstu. Diskurs je dio društvene stvarnosti koji je određena osoba koja ga koristi doživjela.

Diskurs se kao pojam primarno pojavio u lingvistici, gdje predstavlja kompleksni jezični znak na razini višoj od rečenice i pretpostavlja sintaktičku i semantičku zavisnost među njezinim dijelovima (Škiljan 1980). U početku proučavanja diskursa naglasak je bio isključivo na usmenoj upotrebi jezika. Tek kasnije u analize ulazi i pisana upotreba jezika, odnosno tekst (Babić 2018). Borčić (2017) također naglašava kako je u samim počecima proučavanja u fokusu bila isključivo analiza teksta, a društveni je kontekst bio zanemaren. Takav pristup i dalje je zastupljen u nekim istraživanjima. Ipak, za diskurs su od velike važnosti istraživanja koja uključuju društvene konstrukcije u trenutku njegova nastajanja (*ibid.*).

Kao posljedica nezadovoljstva dotadašnjim teorijama diskursa i zanemarivanja svih aspekata proučavanja, krajem 1970-ih javlja se poststrukturalistička teorija diskursa (Đurin 2017). Iako sami autori navode kako ta teorija nije sustav koji je potpuno definiran pravilima i zakonitostima, nego je istraživački koncept u nastajanju, suvremeni se istraživači sve više oslanjaju na poststrukturalističku teoriju diskursa. Takav je ishod očekivan ako se zna da teorija diskursa omogućava prilagodbu koncepta istraživanja svakom pojedinačnom istraživanju (*ibid.*). Prilagođavanje pojedinačnim istraživanjima omogućava sagledavanje širih aspekata određenog diskursa, odnosno uzima se u obzir kontekst u kojem je on nastao. Osim toga, poststrukturalistička teorija diskursa promatra procese koji se odvijaju u društvu

kontekstualno i historicistički (Đurin 2017). Društveni procesi i značenja koja oni proizvode oblikuju se kroz odnose s drugim značenjima i određeni se pojam može razumjeti tek kad ga stavimo i u određeni kontekst (*ibid.*).

Izvrstan primjer kako konstruirati realnost jest konceptualna metafora gdje će svatko tko doživi neki dio stvarnosti taj isti dio iskomunicirati na vlastiti, specifičan način pa se tako naglašavaju samo određeni dijelovi teme (Borčić 2017). Fairclough (1995) ističe kako je za lingvistiku najvažniji jezični aspekt diskursa koji opisuje prema trima kategorijama. Prije svega, važno je istaknuti kako se radi o proučavanju jezika na nadrećeničnoj razini.

Velik pomak u definiranju diskursa čini analiza diskursa, a nakon nje kritička analiza diskursa, koje više ne proučavaju diskurs kao izolirane rečenice, nego proučavaju zakonitosti povezanih većih dijelova pisanog ili govorenog jezika. Nadalje, diskurs označava ostvareni jezik koji se može potkrijepiti konkretnim primjerima iz prakse i obuhvaća komunikacijsku i interakcijsku razinu. Upravo se zato proučavaju razgovori, članci, intervjui i mnogi drugi oblici komunikacije.

Osim toga, u proučavanju diskursa vrlo je važan i kontekst. O njemu ovisi način na koji će se govornik izražavati i služiti jezikom te se zbog toga u analizi nikako ne smije izostaviti (*ibid.*). Funkcijsko-upotrebni karakter važna je karakteristika diskursa koja ukazuje na to kako jezik u određenoj zajednici ne služi samo kao mehanizam komunikacije nego i da bi pripadnici te zajednice utjecali jedni na druge u dijalogu i interakciji (Borčić 2017).

Također, višeslojnost diskursa očituje se i u tome da usmena ili pisana upotreba jezika nisu njegove jedine dimenzije. Usmenim izlaganjem ili pisanim tekstom govornici iznose svoje vlastite stavove i mišljenja o određenoj temi pa se stoga ova, druga, dimenzija diskursa naziva kognitivnom.

Treća je dimenzija diskursa interakcija u društvenim događanjima. Upravo je zbog trodimenzionalnosti diskurs predmet proučavanja više različitih disciplina kao što su psihologija, lingvistika, filozofija, sociologija i druge (*ibid.*). Temeljno je određenje diskursa njegova upotreba jezika te bilo koji njegov element pretpostavlja da oni koji se služe jezikom, i rabe ga, imaju i potrebno znanje za to. Jezikom prenosimo svoje stavove drugima, ali njime dolazi i do interakcije sa sugovornikom te neposredno sudjelujemo u diskursu. Izbor izraza ili upotreba retoričkih sredstava pretpostavlja kako svi koji koriste jezik izražavaju svoja mišljenja i tako pridonose konstruiranju novih ili preoblikovanju starih stavova svojih primatelja (van Dijk 2002). Te nove konstrukcije zatim se ukorjenjuju u konceptualne sustave primatelja te ih

oni prenose u svojim interakcijama s drugima. Kad je riječ o analizi diskursa, mora se uzeti u obzir odnos analize teksta i analize neverbalne komunikacije te informativno-persuazivna funkcija koja govori kako, u ovom slučaju političari, općenito javni govornici, informiraju javnost da bi ju pridobili za svoj stav, ističu prednosti osobe ili stranke, negativno vrednuju protivnike, ističu zajedništvo ili se distanciraju od nekih tema, a sve to rade na vrlo specifičan način (Borčić 2017). Jäger (2007) smatra kako diskursi nastaju tijekom vremena te traju u jednakom obliku sve dok se ne nešto ne dogodi, neki događaj koji snažno obilježi poznati diskurs te ga tako i izmijeni.

4. POLITIČKI DISKURS

U definiciji *političkog diskursa* moraju se uzeti u obzir mnoge odrednice kao što su socijalizacija, obrazovanje, interakcija s drugim ljudima i slično. Razlog tomu jest što svoja znanja o politici, političarima i strankama koje zastupaju prvo stječemo, a zatim mijenjamo upravo diskursom, odnosno u govorima i tekstovima političara (Babić 2018). Političko je djelovanje specifično i treba ga promatrati s više različitih stajališta zbog toga što je nemoguće odvojiti analizu političkog diskursa od procesiranja informacija vezanih uz politička zbivanja, jer je političko djelovanje većinom i verbalno djelovanje (*ibid.*).

Politički se diskurs proučava otkad postoji i sama politika. Jedan od dokaza jesu i proučavanja starih Grka koja su se temeljila na govorništvu (Šarić 2011). Velik broj mogućnosti koje se mogu proučavati i istraživati u političkom diskursu uvidjeli su upravo stari Grci kojima je jezik politike bio sredstvo za otkrivanje istine. Od njihova vremena pa do danas zanimanje za proučavanje nije se smanjilo. Upravo suprotno, danas, zahvaljujući specifičnim oblicima izražavanja političara, ono sve više raste (Grbavac i Zovko-Bošnjak 2015).

Najčešća definicija *političkog diskursa* jest tautološka definicija prema kojoj je to diskurs političara, no upitno je što je sve zapravo obuhvaćeno političkim diskursom. Prema tome, mogu se definirati različiti tipovi govora ili tekstova političara kao što su javni govori ili debate, ali i kao svaki razgovor ili pisanje o političkim temama među onima koji nisu politički aktivni (Babić 2018). Proučavanje političkog diskursa u užem smislu podrazumijeva proučavanje političkih govora samih političara, a pozornost se usmjerava na aspekte strukture jezika jer uspostavlja i održava političke funkcije.

Politički diskurs također je i oblik javnog diskursa u kojem je jezik sredstvo jezične komunikacije, a čiji je cilj prenošenje određene govornikove poruke mnogobrojnim slušateljima (širokim masama). U tom diskursu govornik ima jasnu i čvrstu ulogu, a često koristi razne metode kako bi manipulirao slušateljima ili ih uvjerio u nužnost i točnost onoga o čemu govori. Jezik kojim se koriste političari trebao bi biti u skladu sa standardnojezičnom normom, što znači da bi se trebali izbjegavati izrazi koji se koriste u svakodnevnoj komunikaciji. Međutim, svjedoci smo snižavanja stila javne komunikacije, a time i političkog diskursa u kojem političari upotrebljavaju žargonske i dijalektalne izraze, inače karakteristične za privatnu komunikaciju (Borčić 2017). Iako takvi izrazi nikako nisu odlika javnog govora i ne bi trebali zauzimati mjesto u javnim nastupima, oni su uvertira za upotrebu konceptualne

metafore u javnom diskursu, a to znači približavanje slušateljima ili sugovornicima jezikom koji je svima dobro poznat i čiju terminologiju svi razumiju.

Wilson (2012: 199) ističe važnost uočavanja dvosmislenosti političkog diskursa koji se može promatrati u skladu s dvjema definicijama. Prva definicija ukazuje na diskurs koji je sam po sebi politički, a druga podrazumijeva analizu diskursa kao primjera jedne od podjela diskursa na više razina, gdje se ne upućuje na politički kontekst. S obzirom na dva aspekta proučavanja političkog diskursa, potrebno je postići ravnotežu između političke i jezične analize.

U kritičkoj analizi diskursa polazi se od pretpostavke da je sam diskurs politički jer ga se može promatrati iz političkih perspektiva koje su u samoj njegovoj naravi, primjerice, iz pozicije moći, konflikta, kontrole ili dominacije (Podboj 2011). Diskurs političara od velike je važnosti za društvo općenito jer se sve promjene u državi, društvu i svijetu događaju zbog određenih radnji koje se temelje na diskursu, odnosno tekstu i govoru (Babić 2018). Te promjene nisu neposredna posljedica teksta ili govora, već su ovisne o društvenom kontekstu pa se stoga može zaključiti kako i politički diskurs ovisi o zajednici.

Učinak diskursa najuočljiviji je za vrijeme izbora, posebice parlamentarnih, kad se odlučuje o vrlo važnim pitanjima u državi. Ipak, građani, koji su primatelji poruka koje šalju političari, moraju imati sposobnost analiziranja i kritiziranja govora ili tekstova koji su im dostupni kako bi imali izbora, ali i izbore općenito (*ibid.*). Promišljanja glasača o stavovima političara koji su izneseni u govorenoj ili pisanoj komunikaciji dovode do toga da građani daju glas onoj stranci koja ima jednake stavove kao i oni sami.

Vrlo važna odlika političkog diskursa, koja je ujedno i jedna od onih prema kojima se i razlikuje od drugih diskursa, jest moć manipulacije. Manipulacija se očituje i u moći, ali i u zloupotrebi te moći u svrhu postizanja određenih ciljeva vladajućih, a ti su ciljevi suprotni interesima izmanipuliranih (van Dijk 2006). Vrlo je važno napomenuti kako manipulacija i uvjeravanje, koje je također u velikoj mjeri prisutno u političkom diskursu, nisu sinonimi. Naime, kad je riječ o uvjeravanju, građani slobodno odlučuju hoće li prihvatiti određene argumente ili neće, dok u manipulaciji izbor uopće ne postoji (Babić 2018).

Kad se govori o analizi političkog diskursa, onda ga je važno promatrati i na retoričkoj razini jer je u njemu konstantno prisutno nadmetanje moći i nemoći. Govornici političkog diskursa upotrebljavaju jezik i pritom se oslanjaju na pozadinski društveni kontekst. Razlog zanimanju retoričara za analizu političkih govora jest činjenica da takvi govori ujedinjuju

uvjeravanje *etosom*, *patosom* i *logosom* te sadrže brojne retoričke taktike (Mašić i Kišiček 2015). Tindale (1999 prema Mašić i Kišiček 2015) objašnjava sva tri načina uvjeravanja i ističe kako je prvi cilj političara stvoriti raspoloženje u kojem će se rado prihvatiti nove ideje, a upravo to je veza s *patosom*. Da bi stvorili ugodno raspoloženje za promjene, političari moraju biti i primjereno raspoloženi, a to je veza s *etosom*. Iz toga se može zaključiti da su argumenti koje političari iznose uvelike ovisni o kontekstu koji uključuje sve tri vrste uvjeravanja: *etos*, *patos* i *logos* (*ibid.*).

U političkom je diskursu važna i neverbalna komunikacija koja služi u svrhu konstrukcije identiteta, iskazivanja moći i ideologije (Borčić 2017). Od samih početaka retorike i antičkih retoričara pa sve do suvremenih političara, politički govor služi za uvjeravanje javnosti u istinitost i ispravnost teza koje određeni političar iznosi, ali Babić (2018) napominje kako je granica uvjeravanja i manipuliranja vrlo tanka. Upravo iz tog razloga suvremeni političari veliku pozornost pridaju usavršavanju svoje komunikacijske kompetencije jer su svjesni svoje političke moći i činjenice da se ona reflektira i u samoj upotrebi jezika. Osim toga, političari sve više pozornosti pridaju gestama i mimici i nastoje ih poboljšati i ispravno koristiti jer su svjesni važnosti neverbalne komunikacije i u uvjeravanju i u manipulaciji. Nekad su neke geste i upotrijebljeni izrazi političara uistinu nepromišljeni ili nepotrebni, ali u većini slučajeva ništa što političari izgovore i naprave nije slučajno, čak i kad je, najblaže rečeno, neprihvatljivo. To su najčešće pomno isplanirane radnje koje svjesno utječu na stav i percepciju primatelja kojima je namijenjena neka politička poruka.

5. POLITOLINGVISTIKA

"Nakon utemeljenja sociologije jezika, kako Fishman naziva sociolingvistiku, nametnula se potreba za definiranjem političke sociologije jezika – politolingvistike – koja je puno više od gole sume politologije i lingvistike, jer riječ je o njihovom prožimanju a ne tek o pukom zbrajanju" (Granić 1999: 279). Pojam *politolingvistika* odnosi se na istraživanja upotrebe jezika u sustavima gdje je prisutna manipulacija javnosti radi održavanja političke moći, kao što je to bio slučaj u nacionalsocijalizmu (Borčić 2017), i posebno je važan za razumijevanje šireg konteksta konceptualne metafore u političkom diskursu.

Grinth i Hofmann (2016: 7) definiraju *konceptualnu metaforu* kao lingvističku poddisciplinu koja ispituje jezik i jezičnu upotrebu u javnoj političkoj komunikaciji. Prvenstveno se oslanja na pragmalingvističke, semantičke, tekstolingvističke i diskursnolingvističke pristupe kako bi analizirala javno-političko komunikacijsko područje u svim njegovim aspektima (*ibid.*).

Tijekom svog povijesnog razvoja politologija i retorika često su se povezivale jedna s drugom, pa odatle i politička retorika. Vjerojatno je to i zbog političkog diskursa koji je u fokusu i politologije i retorike. Politologija je pak znanost, a retorika umijeće i vještina govorenja koja opisuje retorička sredstva s ciljem uspostavljanja učinkovite komunikacije.

Politolingvistika je jedna od mnogih hibridnih lingvističkih disciplina, dio je deskriptivne lingvistike koja se bavi opisom i analizom jezičnih fenomena te općenito proučava politički diskurs (Niehr 2015). Ako se analizi javnih govora pristupi s aspekta politolingvistike, onda se u fokus stavlja odnos kognitivne i komunikacijske perspektive na razini diskursa, teksta, odnosno riječi. Politička komunikacija, koja je također predmet izučavanja politolingvistike, sastavni je dio procesa politike. Upravo ona omogućuje provedbu političkih događaja i odluka, ali je od velike važnosti u tom kontekstu razlikovati proizvodnju političkog sadržaja od predstavljanja politike (Borčić 2017). Političari izabrani od naroda kojeg zastupaju dužni su javno komunicirati o svojim odlukama i aktivnostima i upravo je to definicija političkog komuniciranja, a glavni posrednik u tom procesu jesu masovni mediji. "[M]ediji su ponajprije posrednici poruka čiji je izvor jedna, a cilj druga domena javne komunikacije" (Granić 2006: 268). Pritom, politika ne označava stvarnost, nego je ona, subjektivno ili objektivno, konstruirana pomoću javnosti. Političari uz pomoć masovnih medija prenose svoje stavove o važnim temama i događajima u tom trenutku. Te njihove stavove građani prepričavaju i oblikuju u sferi obiteljskog diskursa (*ibid.*). Političari u svojim jezičnim iskazima

pozitivno ili negativno prikazuju kontroverzna pitanja, argumentiraju stavove za koje se zalažu i istovremeno iznose protuargumente koji se tiču stavova političkih protivnika.

Jezik³ ima važnu ulogu u politici donošenja odluka jer se te odluke prvo moraju pripremiti na jezičnoj razini, potom slijede određene govorne radnje kao što su raspravljanje, kritiziranje, ocjenjivanje i pregovaranje ili pitanja i odgovori (Grinth i Hofmann 2016: 8). Nažalost, danas je imidž političara važniji od svega toga, pa i od same političke komunikacije. Oni svoj imidž kreiraju u raspravama s ostalim političarima i političarkama, javno, u medijima. Time svjesno ili nesvjesno žele učvrstiti vlastitu poziciju i poziciju stranke koju predstavljaju, žele ostaviti pozitivan dojam na slušatelje/gledatelje te od njih očekuju prihvaćanje svog stava. Ujedno daju i informacije o ljudima ili događajima. U svemu tome ističe se persuzivnost koja obilježava svakog govornika i, dakako, samu retoriku – uvjeriti i pridobiti auditorij.

Osim što političari, čak i oni sa slabim retoričkim umijećem, vrlo dobro predstavljaju samo onaj dio sadržaja koji njima odgovara, u svom javnom nastupu upravljaju i neverbalnim govorom, pogotovo na televiziji gdje se učinak neverbalne komunikacije pojačava, dok oni, istovremeno, vješto usmjeravaju pažnju slušatelja s verbalnog sadržaja na gestikulacije ili mimiku (Borčić 2017).

Osim uvjeravanja, u fokusu je politolingvistike i integrativna funkcija za koju je karakteristično osiguravanje zajedničkih (kolektivnih) uvjerenja regulatornom funkcijom koja obuhvaća administrativno uređenu komunikaciju između državnih tijela i građana te funkcijom koja se odnosi na zahtjeve građana onima koji su na vlasti (*ibid.*). Nerijetko se vladajući ogluše o takve zahtjeve, bilo da izbjegavaju odgovore na konkretna pitanja ili ih pak svjesno učine semantički neprozirnim.

³ "U svim društvenim zajednicama u javnoj komunikaciji jezik nije samo instrument društvene nego i političke kontrole, jezik je i oblik političkog ponašanja. Dokaz su različiti politolekti" (Granić 1999: 281).

6. KOGNITIVNA LINGVISTIKA

Kognitivna lingvistika u fokus svog interesa stavlja upravo značenje jer se proučavanje značenja smatra najvažnijom ulogom jezika (Šarić 2011: 307). Značenje jezičnih jedinica nije rezultat istinitosti uvjeta, nego govornikova konstruiranja. Prema shvaćanju kognitivista, neki oblici značenja spremljeni su u dugoročno pamćenje, iako je ono samo po sebi promjenljiv pojam i ovisi o kontekstu. Eksperimentalni radovi iz kognitivne psihologije uvelike su utjecali na kognitivnu lingvistiku. Rezultati radova pokazali su kako ljudski um kategorizira predmete na dva načina. Prvo je načelo kognitivna ekonomija prema kojoj se informacije o pojedinim stimulansima ne zadržavaju kao takve, nego se grupiraju u kategorije. Prema drugom načelu, svijet oko nas odlikuje korelacijska struktura, a kao primjer navode se *krila ptice* koja se uvijek povezuju s *perjem* (*ibid.*).

Značenja riječi prilagođuju se kontekstu onoliko koliko se poruka prilagođava određenom jezičnom sustavu u kojem nastaje. Upravo je govornikovo pronalaženje značenja koje je prikladno za neki kontekst ono što kognitivna lingvistika naziva konstrukcijom značenja. Konstruirana su značenja govornikovo djelo pa se u njima očituje njegova kreativnost, ali su ona povezana i s leksikaliziranim jezičnim jedinicama. Svaki govornik intuitivno prihvaća da značenje riječi ovisi o situacijskim ograničenjima, odnosno onim ograničenjima koja nameće kontekst (*ibid.*). Kontekst sadrži niz informacija koje govore zašto je neki iskaz različit od drugoga te pobliže određuje što određeni iskaz znači. Za primjer može poslužiti rečenica: *Vrijeme se popravlja*. U kontekstu vremena nakon dugotrajne suše, znači da ima nade za oborine. Na brodu koji plovi morem nakon olujnog nevremena, znači da se oluja stišava. Vidljivo je da svaki kontekst implicira različito značenje jedne, identične rečenice (*ibid.*).

Kad govorimo o kontekstu i značenju, kognitivna se lingvistika posebno bavi proučavanjem konceptualne metafore. Metafore su inače u fokusu kognitivne lingvistike. "Empirijska istraživanja u kognitivnoj znanosti ukazuju na to da su mnogi vidovi svakodnevnog razmišljanja i jezika zapravo metaforički, tako da metaforu možemo shvatiti kao primarni oblik mišljenja" (Čulić 2003: 11). Na samom početku istraživanja metafore su bile predmet proučavanja filozofije, a prvi koji ih je znanstveno izučavao bio je Aristotel koji ih je definirao kao prijenos naziva s jednog izraza na drugi, odnosno smatrao je kako je metafora stvar riječi jer se taj prijenos odvija na razini riječi, a ne na razini rečenice. Za

književnost metafora označava određene ukrase, dok za retoričare ima moć uvjeravanja (Grbavac i Zovko-Bošnjak 2015).

O konceptualnoj se metafori počelo govoriti još od 1980. godine kad je nastao prvi model Lakoffa i Johnsona te se od tada kognitivna lingvistika detaljnije bavi konceptualnom metaforom i pridaje joj više pozornosti (Gibbs 1994 prema Stanojević 2009). Ipak, razni pristupi i razne definicije konceptualne metafore ukazuju na nedostatne kriterije za njezinu operacionalizaciju. Primjer je ograničenje konceptualne metafore pa se postavlja pitanje zašto se neke od konceptualnih metafora javljaju u većini kultura, a neke su ograničene samo na određene kulture, točnije na manji broj njih (Stanojević 2009). Ipak, bez obzira na različite definicije ili ograničenja u objašnjavanju tog pojma u kognitivnoj lingvistici, nedvojbeno je kako kontekst ima važnu ulogu u jezičnoj primjeni konceptualne metafore.

Do početka kognitivnolingvističkih istraživanja metafora i metonimija definirane su kao retoričke figure da bi 1970-ih došlo do obrata, do novog pogleda na metaforu i metonimiju, ali i na jezik općenito. Kao reakcija na dotadašnji generativni pristup jeziku nastaje kognitivna lingvistika. To je pristup jeziku koji promatra dio ljudskog spoznajnog sustava i proučava ga u sprezi s percepcijom, mišljenjem i razumijevanjem s kojima je u izravnoj interakciji (Babić 2018). Croft i Cruse (2004) također ističu kako se kognitivna lingvistika pojavila 1970-ih, ali je najaktivnija postala 1980-ih. Od tada do danas provela su se brojna istraživanja u kognitivnoj lingvistici. Većina je njih usredotočena na semantiku, ali ne izostavljaju ni sintaksu i morfologiju. Ima i istraživanja koja se tiču drugih područja lingvistike kao što su usvajanje jezika, fonologija ili povijesna lingvistika (*ibid.*).

Tri su glavne hipoteze kognitivnog pristupa jeziku čiji zagovornici tvrde da jezik nije autonomna kognitivna sposobnost, da je gramatika konceptualizacija te da znanje o jeziku proizlazi iz upotrebe jezika. Upravo su te tri hipoteze predstavljene u samim počecima kognitivne lingvistike kao odgovor na tadašnje dominante pristupe sintaksi i semantici. Prvo je načelo u suprotnosti s tezom generativne gramatike kako je jezik urođena kognitivna sposobnost odvojena od nejezičnih kognitivnih sposobnosti. Nadalje, drugo je načelo suprotno semantici uvjetovanoj istinom u kojoj se metajezik procjenjuje u smislu istine i neistine u odnosu na svijet. Posljednje, treće načelo, suprotstavlja se redukcionističkim tendencijama u generativnoj i u gramatici uvjetovanoj istinom koje težē maksimalno apstraktnim i općim prikazima gramatičkog oblika (*ibid.*).

Još uvijek su ti pristupi sintaksi i semantici aktualni i dominantni pa kognitivna lingvistika i danas nastavlja iznositi argumente koji potkrepljuju njezine osnovne hipoteze i, uz to, istražuje specifičnija područja sintakse i semantike u samoj kognitivističkoj paradigmi. Kognitivni lingvisti smatraju kako značenje čine konvencionalizirana konceptualna ustrojstva koja su utemeljena na osobnom iskustvu, odnosno značenje jest konvencionalizirano, ali i utemeljeno na iskustvu pojedinca. Prema tome, značenje je i individualno u određenoj mjeri (Kružić i sur. 2010: 16).

Tri su pristupa proučavanja značenja. Prvi je odnos jezika i svijeta, odnosno proučavanje izraza i predmeta koje oni označuju u stvarnom svijetu koje je pak ograničeno samo na fizičke entitete pa samim tim nije dovoljno. Takav je odnos dobar kad su u pitanju konkretni entiteti, no zato je teško opisati pojmove koji u ljudskom umu potiču više asocijacija. Sljedeći je unutarjezični pristup u kojem se proučavaju odnosi u jeziku, bez uključivanja izvanjezične stvarnosti⁴. U središtu pozornosti tog pristupa jesu homonimi, sinonimi, antonimi i fraze, a kritičari najviše zamjeraju upravo isključivanje izvanjezične stvarnosti koju je ipak potrebno poznavati, posebno ako se želi rastumačiti značenje određenog iskaza. Posljednji je pristup proučavanja jeziku konceptualan i njega zagovara upravo kognitivna lingvistika. Prema tom pristupu, značenje se shvaća kao konceptualizacija u umu interpretatora, što znači da se onda lako mogu obuhvatiti i apstraktni pojmovi čije značenje u velikoj mjeri ovisi upravo o iskustvu pojedinca (Taylor 2002). Iskustvo pojedinca i izvanjezični kontekst plodno su tlo za razvoj konceptualne metafore koja uključuje i jednu i drugu domenu te uvelike pridonosi razumijevanju političkog diskursa među različitim primateljima poruka.

⁴ To je u domeni izvankontekstualne lingvistike (Škiljan 2000) ili saussureovske interne lingvistike.

7. KONCEPTUALNA METAFORA

Novi pristupi u lingvistici nameću i nove teorije, među kojima treba spomenuti i onu Georga Lakoffa, tvorca suvremene teorije metafore, koju je predstavio 1993. u drugom izdanju zbornika *Metaphor and Thought* (Babić 2018). Od tada nisu više u fokusu samo jezik i jezično izražavanje kao zasebna komponenta, nego se jezično izražavanje analizira u odnosu na naše misli i um. Obrat u tumačenju metafore očituje se u tome da je metafora pitanje uma i misli, nema samo funkciju ukrasa nego olakšava razumijevanje složenih koncepata. Također, metafora nije skraćena usporedba, kao što se dotad smatralo, i govornik je koristi svakodnevno, instinktivno. Za to nam nije potrebno znanje o upotrebi metafore, kako su to smatrali lingvisti prije Lakoffa (*ibid.*).

Stoga 1980-ih raste zanimanje za proučavanje metafore s lingvističkog stajališta, a ne samo s književnoteorijskog. Što se tiče lingvističkog aspekta, postavljene su tri glavne teze kao osnova za analizu. Prva naglašava da su metafore prisutne u svakom obliku jezičnog izražavanja, ne samo u literarnim kontekstima. Druga se teza odnosi na visok stupanj sistematičnosti i koherentnosti metafore u svakodnevnom jeziku. Prema trećoj tezi, metafore nisu samo figure govora nego i načini mišljenja (Kružić i sur. 2010).

U kognitivnoj lingvistici razlikuju konceptualne i konvencionalne metafore. Konceptualna metafora kognitivni je mehanizam pomoću kojeg se apstraktni pojmovi konceptualiziraju preko lakše dostupnih, odnosno poznatijih. Primjeri konceptualne metafore u svakodnevnom životu jesu izrazi *boriti se za nečiju ljubav*, kad je netko zaljubljen ili u *dobrom društvu vrijeme brzo proleti* (*ibid.*). Svaki put pri upotrebi takvih izraza u ljudskom umu događa se proces kognitivnog povezivanja dviju domena prema određenoj sličnosti. Ljubav, koja je apstraktan pojam, povezuje se s domenom *rata*. Isto vrijedi i za vrijeme koje je također apstraktan pojam i teško ga je konkretno doživjeti pa se konceptualizira posredstvom fizičkog objekta koji se kreće (*ibid.*).

S druge strane, konvencionalna je metafora struktura koju govornici pojedinih jezika svakodnevno koriste, a da nisu ni svjesni da je izraz metaforičan. Ako se govori o odnosima između tih dviju vrsta metafora, konceptualna metafora nadređen je pojam konvencionalnoj metafori. Što se tiče obilježja konceptualne metafore, mogu se izdvojiti neka od glavnih načela. Prvo načelo koje valja istaknuti jest načelo motiviranosti prema kojem su govornicima određenog područja neke od konceptualnih metafora bliže, a neke dalje. One koje su im bliže, govornici češće i lakše koriste i razumiju (Stanojević 2009). Ipak, motiviranost pojedinih

konceptualnih metafora ne propituje zašto se u preslikavanju rabe upravo određeni dijelovi izvorne domene (*source domain*), a drugi dijelovi govornikova znanja o izvornoj domeni ostaju neiskorišteni. Sljedeće je načelo nepromjenjivosti, koje je zapravo i prvi prijedlog ograničenja preslikavanja u konceptualnoj metafori. U kognitivnoj lingvistici konceptualna je metafora opisana kao kognitivna sposobnost u stvarnom vremenu, a koja nam omogućuje povezivanje dviju domena znanja, tako da ciljnu domenu (*target domain*) shvaćamo pomoću izvorne domene, odnosno neke dijelove ciljne domene shvaćamo prema dijelovima izvorne domene. "Pomoću načela nepromjenjivosti pokušalo se pokazati da između izvorne i ciljne domene postoji odnos koji ograničava moguća preslikavanja, tako da nije moguće dokazati da se bilo koji dio izvorne domene može preslikati na bilo koji dio ciljne domene" (Werkmann 2010: 37). Prema Kövecsesu, jedna izvorna domena može se rabiti u kombinaciji s nekoliko ciljnih domena, ali zamjećuje se da se iz izvorne domene svaki put preslikava isti dio. Taj dio temelji se na središnjem znanju, koje dovodi do središnjih preslikavanja u različitim metaforama (*ibid.*). Budući da se iz izvorne domene preslikava samo središnje znanje (*central knowledge*), riječ je o prirodnom objašnjenju djelomičnosti preslikavanja u konceptualnoj metafori i njezinoj motiviranosti. Dakle, ono što svaka izvorna domena pridonosi u preslikavanjima na ciljnu domenu nije slučajno, već se zasniva na žarištu, koje je određeno središnjim znanjem govornika o pojedinom konceptu.

Nadalje, konvencionalnost je još jedna karakteristika konceptualnih metafora. Konvencionaliziranost znanja odnosi se na to koliko je to znanje prošireno u određenoj jezičnoj zajednici i stoga se može povući paralela s konceptualnom metaforom i njezinom pojavom u istoj jezičnoj zajednici (Stanojević 2009).

Još je jedno vrlo važno pitanje koje se tiče konceptualne metafore i njezine naravi: gleda li se na nju kao jezični ili konceptualni entitet (Stanojević 2014 prema Jurčić Katunar 2016)? U tradicionalnom poimanju i u samom početku proučavanja konceptualne metafore zagovarala se njezina konceptualna narav koja je isključivala jezični dio. Međutim, suvremena istraživanja pokazuju suprotno, osobito korpusna i diskursna istraživanja koja su dokazala važnost jezičnog dijela u potpunom objašnjenju pojma konceptualne metafore jer se u strogom lingvističkom pristupu ona ne može istražiti kao psihološka realnost (*ibid.*). Zbog toga istraživači pronalaze središnje rješenje, odnosno prihvaćaju razlike jezičnog i kontekstnog dijela metafore, ali i upućuju na njihovu međusobnu uvjetovanost. Jezični dio objašnjavaju pomoću kontekstualnog, a kontekstualni pomoću jezičnog (*ibid.*). Konkretno, na primjeru kontekstualne metafore to znači da sadrži oba dijela, odnosno da je proizvod govornikove sposobnosti metaforizacije, ali

je utemeljena i na ustaljenim vezama između domena. Iako se neka istraživanja više usredotočuju na metaforu kao motivacijski mehanizam, a neka na njezinu dinamičnu narav, sva istraživanja sadržavaju oba pristupa (Stanojević 2014).

Ako je riječ o političkom diskursu, metafora i metonimija imaju vrlo važnu ulogu jer političarima pomažu da auditoriju jednostavnije objasne neki apstraktni pojam, odnosno da primatelji apstraktniji pojam shvate na konkretniji način. Babić (2018) smatra da je glavna svrha konceptualne metafore da kao kognitivni mehanizam omogućuje da jednu apstraktnu domenu konceptualiziramo pomoću druge domene. Te dvije domene nazivaju se izvorišna (izvorna) i ciljna domena. Proces koji ih povezuje uključuje preslikavanje dijelova strukture izvorišne na ciljnu domenu. Preslikavanje se ne događa proizvoljno nego slijedi načelo nepromjenjivosti koje određuje elemente koji će se preslikati, odnosno elemente koji se neće preslikati. Upravo se taj koncept naziva konceptualna metafora, a njezina realizacija metaforičnim izrazom (*ibid.*).

Lakoffov je doprinos razumijevanju i tumačenju metafore neosporiv, ali je činjenica kako je od njegova nastanka do danas prošlo mnogo vremena te su se, zahvaljujući raznim istraživanjima, razvile nove teorije koje su dovele do novih spoznaja. Lakoff i Johnson (1980) isticali su isključivo konceptualnu narav metafore, ali suvremenija su istraživanja pokazala kako je i jezični dio od iznimne važnosti u proučavanju konceptualnih metafora. Tako su se lingvisti našli na polovici puta, uzimajući u obzir oba aspekta proučavanja, svjesni kako su konceptualna i jezična narav dva različita pojma, ali se i jednim može opisati ono drugo. Samim tim došlo je i do kritika Lakoffove teorije. Jedna od glavnih zamjerki proizlazi iz njegove teze kako je metafora više pitanje uma, nego jezika. Većina lingvista ne osporava preslikavanje između dviju domena, ali osporavaju da se to preslikavanje događa neprestano. Smatraju kako preslikavanje više nije potrebno ako se određeni izraz ukorijeni u svakodnevni govor (*ibid.*). Tako Glucksberg (2008) tvrdi kako metafore nastaju kategorizacijom. Navodi primjere gdje se ljudi uspoređuju sa životinjama. Ako kažemo da je netko morski pas, ne mislimo da je ta osoba uistinu morski pas niti da je poput morskog psa, nego da ima neka obilježja morskog psa koja su lako uočljiva. Prema tome, on tvrdi kako se ta metafora zasniva na pripadnosti kategoriji morskog psa, a jednom kad se ta kategorizacija sprovela, ta se metafora konvencionalizirala i kategorizacija više nije potrebna.

Sve dok nova istraživanja ne potvrde valjanost Lakoffovih i Glucksbergovih teza, pitanje učestalosti preslikavanja ostaje otvoreno.

Također, Lakoff i Johnson (1980) metafore dijele u tri kategorije:

1. orijentacijske
2. ontološke
3. strukturne.

Orijentacijske metafore proizlaze iz samih orijentacijskih odnosa. Primjer su metafore DOBRO JE GORE ili LOŠE JE DOLJE. Sve što čovjek smatra dobrim, zdravlje, sreća ili uspjeh smatra se kao nešto što je gore ili naprijed, a ono što je loše, tuga ili bolest, to je ispod ili iza.

Iz tih metafora proizlaze i mnoge druge podmetafore koje su konkretizirane konvencionalnim metaforama. Metafora USPJEH JE GORE konkretizira se odnosima u društvu, odnosno osoba koja je uspješna ujedno je i na visokom društvenom položaju.

U ontološkim metaforama visokoapstraktni pojmovi objašnjavaju se pomoću materijalnih predmeta. Prema tome, često se ljudski um konceptualizira kao posuda pa je primjer konvencionalne metafore IMATI SOLI U GLAVI.

Strukturne metafore najbrojnija su vrsta konceptualnih metafora. Dakle, njima pripada najveći broj konvencionaliziranih izraza. Primjer strukturne metafore jest ČOVJEK JE BILJKA pa se u skladu s tim javljaju konvencionalne metafore JOŠ JE ZELEN ili JOŠ JE U CVIJETU MLADOSTI (Lakoff i Johnson 1980).

7.1. Konceptualna metafora vs. konceptualna metonimija

U kognitivnoj lingvistici važno je razlikovati konceptualne i konvencionalne metafore. Konceptualna je metafora mehanizam koji apstraktne pojmove konceptualizira pomoću konkretnih pojmova, pritom ta dva izraza moraju biti slični elementi dviju različitih domena. Važno je naglasiti kako taj mehanizam nije reverzibilan, ne može teći obrnutim redoslijedom, odnosno ciljna se domena ne može konceptualizirati pomoću izvorne domene. Kružić i sur. (2010) kao primjer navode izraz *u dobrom društvu vrijeme brzo proleti*. Svaki put kad se upotrijebi taj metaforički izraz, u ljudskom umu odvija se proces povezivanja dviju domena prema sličnosti. *Vrijeme* je apstraktan pojam koji se ne može doživjeti osjetilima pa se konceptualizira pomoću konkretnog pojma, *objekta koji se kreće*. Dakle, *vrijeme* je ciljna domena, a *objekt koji se kreće* izvorna pomoću koje se ciljna domena približava konkretnome.

S druge strane, konvencionalna je metafora struktura kojom se govornici određenog govornog područja koriste u svakodnevnoj komunikaciji, a da pritom nisu ni svjesni metaforičnosti upotrijebljenog izraza. Konceptualna metafora nadređen je pojam konvencionalnoj metafori. Primjer koji autorice navode, kad je u pitanju odnos konceptualne i konvencionalne metafore, jest metafora GLEDANJE JE DODIRIVANJE. Toj konceptualnoj metafori odgovara niz konvencionalnih metafora, kao što su OŠINUTI POGLEDOM ili NE MOGU SKINUTI POGLED S NJE. Iz navedenih izraza vidljivo je da imaju ustaljeno značenje, a smatra ih se konkretizacijama konceptualne metafore koja se ne izgovara (Kružić i sur. 2010).

Metonimija je kognitivni mehanizam kojim se koncepti također povezuju, ali ne samo zbog sličnosti nego i zbog međusobnog preklapanja izvorne i ciljne domene. Razlika između konceptualne metafore i metonimije očituje se u broju kognitivnih domena. Dok konceptualna metafora ima dvije domene, metonimija uključuje samo jednu domenu koja ima dva dijela, aktivnu zonu i pokretač. Aktivna se zona aktivira kad se konceptualizira neki pojam koji ima više značenja i samim tim može biti i protumačen na više načina. Aktivna je zona onaj dio izraza na koji se cilja, odnosno dio koji se želi označiti. Pokretač je, s druge strane, ono što se imenuje kad se želi aktivirati neka ciljna domena (*ibid.*).

Tri su tipa metonimije:

1. cjelina za dio
2. dio za cjelinu
3. dio za dio.

Cjelina za dio jest metonimija u kojoj se označuje jedan dio entiteta tako da ga se imenuje u cijelosti. Dakle, misli se na dio, a imenuje se cjelina, a da se pritom ne otežava interpretacija. Primjer: *Italija je u finalu pobijedila Francusku (ibid.)*. Iako se imenuje cjelina, naziv države, izraz označava pobjedu nogometne reprezentacije Italije. Nadalje, dio za cjelinu koristimo kad označavamo entitet čiji je jedan dio toliko prepoznatljiv da može označavati cjelinu. Čest primjer takve metonimije koristi se kad se *Ujedinjeno Kraljevstvo* zamjenjuje *Engleskom*, koja je zapravo dio Ujedinjenog Kraljevstva, isto kao i Škotska, Wales i Sjeverna Irska. Treći tip metonimije jest dio za dio gdje se u jednoj kognitivnoj domeni kao cjelini uspostavlja odnos između dvaju međusobno zamjenjivih dijelova. Većinom se u vrijeme Božića kaže da se ukrašava *bor*, iako se u najčešće ne kupuje to crnogorično stablo, nego *jelke*, *smreke* (prirodne i umjetne). Upravo je to primjer metonimije dio za dio jer su osobe svjesne da kupuju *jelku ili smreku*, ali ipak koriste naziv *bor (ibid.)*.

7.2. Konceptualna metafora i manipulacija

Teun van Dijk (2006) ističe tri elemenata koji se trebaju uzeti u obzir u definiranju pojma *manipulacija*. U socijalnom kontekstu definira je kao lošu dominaciju kojom se prikazuje društvena nejednakost. Kao kontrola uma, manipulacija predstavlja uplitanje u proces razumijevanja, odnosno oblikovanje ideologija. Posljednji je element diskurzivni, koji se odnosi na upotrebu uobičajenih oblika ideološkog diskursa gdje se vlastiti rad hvali i ističu dobre strane, dok se onima koji ne dijele isto mišljenje o nekoj temi ili problemu ističu loše strane (*ibid.*).

Nedvojbeno je manipulacija komunikacijski i namjeran čin u kojem onaj koji manipulira, i ima kontrolu nad drugima, najčešće protiv njihovih interesa, a za vlastiti probitak. Cilj je manipulacije u političkom diskursu sakriti ono negativno pomoću specifičnih jezičnih formulacija, a i istaknuti samo ono što njima odgovara. Zbog toga je taj cilj manipulacije veći problem nego manipulacija sama jer slušatelj nema uvid u to koliko je situacija o kojoj se govori uistinu ozbiljna (Podboj 2011).

Važno je istaknuti i razliku između persuazije ili uvjeravanja i manipulacije. Iako granica nije uvijek jasna, mogu se razlikovati prema položaju primatelja. U slučaju uvjeravanja, oni su slobodni vjerovati i djelovati onako kako oni žele, dok kod manipulacije imaju pasivnu ulogu. Također, manipulacija i uvjeravanje ovise i o kontekstu jer određena poruka koju političari šalju na jedan dio slušatelja može djelovati manipulirajuće, a na drugi dio ne djeluje na taj način (*ibid.*).

"Jezičnim strategijama i mehanizmima persuazije i/ili manipulacije pošiljatelji poruka mogu vlastitim interesima dati pečat univerzalnosti, postajući tako stvarni kreatori izvanjezične stvarnosti" (Granić 2023: 54). Strategije manipulacije mogu se pojaviti na različitim razinama diskursa, na semantičkoj i pragmatičkoj razini, ali i na ostalima. "Riječ je o nizu ponekad suptilnih, a ponekad vrlo grubih jezičnih i komunikacijskih postupaka koji mogu kreirati javno mnijenje ili pak usmjeriti djelovanje u zacrtanom smjeru" (Granić 2011: 161).

Osim isticanja pozitivnih osobina za sebe i stranku koju zastupaju, a negativnih za protivnike, političari manipuliraju i na druge načine pa pritom koriste različite jezične obrasce i oblike: aktiv vs. pasiv, retoričke figure (primjerice, hiperbola vs. eufemizam, metafore i metonimije itd.). Upotrebljavaju i razne zvukove i vizualne podražaje, primjerice, naglašavaju

određene izraze ili raspored pozitivnih i negativnih značenja tijekom pisanog ili govorenog iskaza (*ibid.*). Metafora se može koristiti kao uvjerljivi i manipulacijski alat zato što je prije svega način mišljenja, a onda jezična pojava i diskursna strategija.

Tri su glavna razloga zašto se kognitivne metafore mogu koristiti kao manipulacijski alati. To su proces isticanja, odnosno skrivanja, postojanje asimetričnih metafora i multivalentnost metafora (Jamet i Terry 2020). Proces isticanja ili skrivanja odnosi se na činjenicu da političari vješto ističu samo jedan dio iskaza koji njima odgovara, a drugi dio, koristeći odgovarajuće metafore, vješto zaobilaze. Nadalje, za asimetrične metafore karakteristično je kako iskaz koji se upućuje slušateljima govornik može smatrati metaforičnim, ali ga isto tako slušatelj može smatrati doslovnim, ili obrnuto. Posljednji je razlog multivalentnost koja može dovesti do povezanosti između različitih ciljeva pa se stoga metafore DOBRO JE VISOKO i VIŠE JE VISOKO mogu sagledati zajedno, iz čega slijedi implikacija (ili hotimična sugestija) kako je VIŠE jednako DOBRO i na taj je način manipulacijski alat poslužio svrsi.

7.3. Konceptualna metafora i neverbalna komunikacija

Borčić (2017: 56) neverbalnu komunikaciju definira kao sustav znakova koji izražava poruke bez riječi, dakle, riječ je o upotrebi izvanleksičkih sredstava izražavanja koji ili prate verbalnu komunikaciju ili su u određenom komunikacijskom kontekstu jedina, ali optimalna sredstva izražavanja. Neverbalna komunikacija ima značajan učinak u političkom diskursu jer svaki pokret ili fotografija, primjerice, u predizbornoj kampanji igra veliku ulogu u tome kako javnost percipira kandidata/e, bilo da je riječ o predsjedničkim, parlamentarnim ili lokalnim izborima.

Ako se neverbalna komunikacija promatra s aspekta teorije govornih činova, onda se svaki neverbalni znak može promatrati kroz prizmu *lokucije*, *propozicije*, *ilokucije* i *perlokucije* (Austin 2002 prema Borčić 2017). *Lokucija* predstavlja određeni pokret na razini mogućnosti, a *propozicija* predstavlja ono što taj pokret može značiti. Drugim riječima, *propozicija* je sadržaj, *ilokucija* se odnosi na svjesnu ili nesvjesnu namjeru govornika u upotrebi određenog znaka, a *perlokucija* je učinak tog znaka na slušatelja ili sugovornika te njegovo razumijevanje tog znaka (Borčić 2017).

Poveznica između kognitivne lingvistike, neverbalne komunikacije i upotrebe konceptualne metafore u političkom diskursu upravo je gestikulacija, odnosno pokreti ruku. Iz tog razloga zanimljivo je promatrati međudnos izvornih domena, a koje ujedno predstavljaju i semantički okvir, i izražavanja pomoću pokreta ruku, točnije gestikulacijom (Borčić 2017).

Metaforičnost gestikulacije dugo nije bila predmet proučavanja u istraživanjima neverbalne komunikacije, a ni danas nema mnogo takvih istraživanja jer se inače proučavala iz ekspresivne perspektive. Jedan od razloga jest i taj što komunikacija vizualnim sredstvima (gestama) izražavanja prati govorenu komunikaciju. Geste u kognitivnoj metaforici predstavljaju pokrete rukom koji ukazuju na izvornu domenu, imaju sposobnost prenošenja značenja iz izvorne domene u ciljnu domenu.

Veza između konceptualne metafore i neverbalne komunikacije počiva na povezanosti tjelesnosti i sposobnosti čovjekove kognicije. Dakle, kad je na verbalnoj ili neverbalnoj razini predstavljena pojedina metafora, kao što je metafora VIŠE JE GORE, u ljudskom se umu pokreću područja relevantna za količinu i visinu u fizičkom iskustvu. Ako se te dvije domene često aktiviraju, njihova sinaptička poveznica jača. Stvara se neuronski krug između dviju domena, koji je fizička manifestacija konceptualne metafore u mozgu te se zbog toga i smatra da su konceptualne metafore u mozgu, a ne u jeziku (Feldman 2006 prema Borčić 2017). Iz toga proizlazi zaključak kako se ljudski mozak zbog poznate gestikulacije usmjerava na dekodiranje jezičnog sadržaja. Tako gestikulacija postaje vrlo učinkovit mehanizam u prenošenju političkih sadržaja jer nadopunjuje argumentaciju govornika (Borčić 2017).

Gestikulacija u političkim govorima, osim utjecaja na primatelje poruka, ima utjecaj i na njihovu percepciju govornika i vrednovanje i (ne)prihvatanje njegovih argumenata, ideja i uvjerenja. Dakako, gestikulacija utječe i na elokventnost samog govornika i na fluidnost njegova govora; ne smije potpuno izostati, ali treba biti primjerena i učinkovita jer će s takvom intencijom biti postignut željeni cilj, a to je upravo ilokucijska snaga samog iskaza. Slušatelji će svakako lakše prihvatiti i procesirati apstraktne političke pojmove ako su izgovoreni uz istodobni poznati neverbalni znak, primjerice, to može biti kretnja dlanom prema dolje kad se spominju politički protivnici. Ta gesta povezana je s već spomenutim kategoriziranjem konceptualne metafore LOŠE JE DOLJE, gdje su suparnici uvijek *bad guys* ili u najmanju ruku slabiji ili lošiji od onih koje zastupa političar u svom obraćanju javnosti.

8. KONCEPTUALNA METAFORA U POLITIČKOM DISKURSU

S obzirom na deskripcije i definicije konceptualne metafore i njezine kognitivnolingvističke podloge, pitanje koje ostaje otvoreno jest kako se konceptualna metafora koristi u političkom diskursu i vrijede li za taj diskurs druga pravila o upotrebi metafore. Glavna je svrha političkog diskursa postizanje određenih ciljeva, a političarima u tome pomaže upravo konceptualna metafora. Konceptualne su metafore jake i efektne, no uglavnom su siromašne kad je u pitanju značenje u političkom diskursu jer se koriste u svrhu manipulacije (Babić 2018). Političari često koriste metafore da popune prazna mjesta u govoru te pomoću njih nastoje prikriti svoju nedovoljnu pripremljenost. Također, metaforama nastoje izbjeći komentiranje određenih tema koje im u tom trenutku nisu u interesu, a vrlo često služe im i za odvratanje pozornosti s određenog društvenog problema i skretanje s teme (Pašalić 2018 prema Babić 2018). Za političko uvjeravanje i manipulaciju metafora je idealno sredstvo jer zbog prirode svojih preslikavanja iz izvorne u ciljnu domenu ističe samo određene dijelove ciljne domene, a u isto vrijeme ne preslikava neke nepoželjne dijelove. Političari je često koriste u svojim govorima jer se podrazumijeva da će preslikavanjem naglasiti samo one njima bitne aspekte neke teme, a zanemariti ono što im ne odgovara ili što bi im čak moglo uništiti ugled (*ibid.*). Proces preslikavanja kod konceptualne metafore jednako se tako može zloupotrijebiti u svrhu manipulacije jer ostavlja prostor govorniku za preslikavanje samo onog dijela koji njemu odgovara, a pritom zanemari onaj dio koji mu ne odgovara.

Tri su osnovna mehanizma pomoću kojih se ostvaruje uvjeravanje uz pomoć konceptualne metafore:

1. pojednostavljivanje i lakše razumijevanje koji apstraktna politička pitanja i termine preoblikuju u lakše razumljive metafore
2. simboličko predstavljanje koje se odnosi na izraze koji su u početku bili metaforični pa su se vremenom toliko uvriježili u terminologiji da su prihvaćeni kao istiniti
3. izazivanje emocija u kojem metafora ima veliku važnost jer pomaže govorniku u pobuđivanju emocija slušatelja, a gdje su emocije, logika i razum izostaju (Mio 1997 prema Zovko-Bošnjak 2018).

Politički je diskurs pravi primjer ciljane upotrebe jezika. Izbor jezičnih izraza ne događa se uvijek nesvjesno, zapravo se ne događa u većini slučajeva. Najčešće je riječ o vrlo promišljenom izboru gdje govornici pažljivo odabiru kako će što reći, a jedno od najvažnijih sredstava koje im to omogućava upravo je konceptualna metafora (Babić 2018). Goatley (2007)

izdvaja neke od najučinkovitijih konceptualnih metafora u političkom diskursu. To su, primjerice: VAŽNO JE VELIKO, MOĆ JE GORE, USPJEH JE GORE, AKTIVNOST JE KRETANJE PREMA NAPRIJED i slične metafore. Konceptualne metafore kretanja učestale su u političkim govorima, a referiraju se na Goatleya i njegovu metaforu AKTIVNOST JE KRETANJE PREMA NAPRIJED. Upravo se zbog toga često u političkim kampanjama i sučeljavanjima može čuti kako političar koji zastupa određenu stranku ističe da oni napreduju, ali za to upravo koristi metaforu *kretanja prema naprijed* koja označava napredak. S druge strane, za svoje protivnike političari često koriste metaforu suprotnosti *kretanja prema naprijed*, odnosno metaforu NEUSPJEH JE DOLJE (Babić 2018). Ne samo da time prave razliku između sebe i svojih protivnika nego pred glasačima sugeriraju da glasaju za one koji će ih odvesti prema naprijed, u bolju budućnost.

Osim spomenutih metafora, za politički je diskurs važno izdvojiti i konceptualnu metaforu *spremnika* koja se također često koristi. *Spremnik* označava omeđen prostor u kojem se nešto nalazi, a to što je unutra, suprotno je onome što je izvana. Kad se ta metafora odnosi na ljude i države, dobiva političku, ideološku dimenziju. To se ponajprije tiče osjećaja pripadnosti koji je kod građana određene države poprilično izražen jer oni žele biti lojalni državljani, žele iskazati pripadnost narodu ili određenoj političkoj stranci. Primjer je ulazak Hrvatske u Europsku uniju (EU), političku organizaciju koja se tumači kao *klub kojemu se pristupa*, a zemlje EU-a nazivaju se *članice*. Upravo ti termini ukazuju građanima države koja pristupa toj organizaciji kako će ulaskom u EU biti u povlaštenom položaju te intenziviraju osjećaj pripadnosti. Još jedan termin koji pojačava osjećaj pripadnosti jest koncept *obitelj*⁵ koji političari koriste kad žele privući ljude u svoju stranku jer su svjesni da taj termin u ljudima izaziva dubok osjećaj povezanosti i pripadnosti (*ibid.*).

Upotreba konceptualne metafore u političkom diskursu može se proučavati s više različitih aspekata. Primjer je istraživanje (Babić 2018) u kojem se proučavaju razlike u spolu/rodu pri korištenju slikovitih izraza te se dolazi do zanimljivog zaključka. Pretpostavka je bila da će takvi izrazi biti zastupljeniji u političarki, no rezultati su pokazali kako su oba spola/roda poprilično izjednačena te su razlike zanemarive (*ibid.*). Naravno, uvijek postoje iznimke, ali je činjenica da upotreba metafora, barem što se tiče hrvatske političke scene, nije obilježena spolom/rodom, nego stilom određenog govornika.

⁵ <https://arhiva.hdz.hr/vijest/nacionalne/jedna-smo-velika-obitelj-hdz-koja-ce-ponovo-ici-do-pobjede>

Osim toga, Snježana Babić (2018) proučava i upotrebu metafora u hrvatskim političkim strankama, koja se od vremena kad je istraživanje provedeno do danas nije značajno promijenila te zaključuje kako su metafore najzastupljenije među jačim strankama. Brojčano, Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) prednjači, dok je, s minimalnom razlikom, slijedi Socijaldemokratska partija Hrvatske (SDP).

Zanimljivo je i iščitavati rezultate istraživanja koje je provela Nikolina Borčić (2017: 173-184), a koji se odnose na analizu korpusa, tada najutjecajnijih, političara u Republici Hrvatskoj. Autorica izdvaja korpus tadašnje hrvatske predsjednice Kolinde Grabar-Kitarović i Zorana Milanovića.

Kolinda Grabar-Kitarović interpretira političke teme koristeći specifične ciljne domene. Neke od njih su *vladanje, država, stanje, nacija i vlada*.

U nastavku slijede primjeri (Borčić 2017: 175) specifičnog korištenja tih domena i približavanja složenih političkih tema:

(1) *Razgovarali smo konstruktivno i prijateljski jer dvije države jesu prijateljske i odnosi se moraju nastaviti u tom pravcu bez obzira na razlike koje ostaju i dalje.*

(K. Grabar-Kitarović, Dnevnik, 30. 8. 2015.)

Primjer (1) karakterističan je ne samo za Kolindu Grabar-Kitarović, nego i za brojne hrvatske i svjetske političare. Upućuje na konceptualnu metaforu DRŽAVA JE OSOBA kojom se služe mnogi političari kako bi slušateljima približili temu o kojoj govore. Nadalje, Borčić (2017) navodi i još neke konceptualne metafore koje je K. Grabar-Kitarović često koristila u obraćanju široj javnosti. U sljedećem primjeru uočljiva je konceptualna metafora DRUŠTVO JE TIJELO:

(1a) *Mi isto tako moramo biti realni i priznati da je sustav pokleknuo već unutar nekoliko sati i dogodilo se ono na što sam neprestance upozoravala.*

(K. Grabar-Kitarović, Dnevnik, 9. 10. 2015.)

U političkom diskursu općenito, česta je metafora DRUŠTVO JE TIJELO. Upravo takva metafora vidljiva je u primjeru (1a) gdje K. Grabar-Kitarović personificira sustav. Također, često upotrebljava i metaforu VLADA JE OSOBA, što se vidi u primjeru (1b):

(1b) *Činjenica je da sam već ranije tražila sazivanje sjednice VNS-a i činjenica je da ni ja niti javnost ne znamo ništa o pripremama koje je navodno provela Vlada.*

(K. Grabar-Kitarović, Dnevnik, 17. 9. 2015.)

U primjeru (1b) umjesto navođenja osoba koje čine Vladu i djeluju u njezino ime, K. Grabar-Kitarović direktno proziva Vladu kojoj pridaje obilježja živog bića. Zaključno, K.

Grabar-Kitarović izravno upozorava na probleme, društvene i političke, na koje nailazi u vrijeme svog političkog djelovanja, a konceptualne metafore koje koristi prilično su ustaljene i česte u političkom diskursu te ih koriste i drugi političari na hrvatskoj i na svjetskoj političkoj sceni. "Kritiku usmjerenu na inozemne dionike uglavnom iznosi implicitno, ne stavljaajući pritom fokus na njihov propust, nego na potrebitost Hrvatske (kao osobe) u recentnoj društveno-političkoj situaciji" (Borčić 2017: 177).

S druge strane, Zoran Milanović, tadašnji predsjednik Vlade⁶, ima drukčiji način izražavanja i upotrebe konceptualnih metafora. Analiza njegovih govora ukazuje na njegovu kritičnost, pogotovo kritizira tadašnju oporbu. Njegov je govor vrlo direktan, "bez rukavica" i kritičan, ali i vrlo slikovit i emotivan. Za razliku od Kolinde Grabar-Kitarović koja se u većini slučajeva služi učestalim i "potrošenim" metaforama, za njega je karakteristična upotreba neuobičajenih domena, kao što je izvorna domena *životinja*. Ciljne domene upućuju na metafore DRŽAVA JE OSOBA, STRANKA JE OSOBA, DRŽAVA JE ŽIVOTINJA i slično (Borčić 2017).

Sve nabrojane metafore vidljive su u primjerima (2-2b) (*ibid.*: 180):

(2) *Brigo moja pređi na drugoga. Dakle, Hrvatska je ta koja je navodno prema njima dovoljno naivna i blentava da tako nešto radi. To neće tako funkcionirati, to im unaprijed kažem.*
(Z. Milanović, Dnevnik, 18. 9. 2015.)

(2a) *Njihov premijer je prije 2 dana rekao da će vidjeti šta može da učini. Nije napravio ništa. Imamo opoziciju i HDZ koji poziva na kontrolu granica pa onda i na bedem ljubavi i lanca probijanca na hrvatskoj granici (...), ali ja ne mogu i neću dopustiti da se od nas rade bedaci i da se svi, ama baš svi šalju prema Hrvatskoj. Da srbijanska Vlada napravi ovo što tražimo od njih, a to je tako malo pobogu. To je tako malo. Pa daj objasni svojim građanima zašto to ne želiš napraviti. Jel trebaš šator, jel trebaš autobuse, dat ćemo.*
(Z. Milanović, Dnevnik, 24. 9. 2015.)

(2b) *Orao ne lovi muhe. Mi smo orao.* (Z. Milanović, Dnevnik, 18. 9. 2015.)

U primjerima (2-2b) Zoran Milanović koristi slične metafore i personifikaciju kao i Kolinde Grabar-Kitarović, osim kad se govori o metafori koja uključuje životinje. Ipak, razlikuju se prema načinu izražavanja tih metafora i prema logičkom naglasku u iskazu. Upravo to i jest jedna od glavnih odrednica političkog diskursa – da iskaz uvelike ovisi o osobnim karakteristikama govornika.

⁶ Navode se primjeri iz 2015., kad je Z. Milanović bio predsjednik Vlade Republike Hrvatske (do siječnja 2016.) i ujedno predsjednik Socijaldemokratske partije Hrvatske (do studenog 2016.)

9. KLASIFIKACIJA METAFORA

Metoda prema kojoj se mogu klasificirati i proučavati metafore naziva se *indeks snage metafora*. Prema toj metodi, prva varijabla jest *učestalost metafora* (Grbavac i Zovko-Bošnjak 2015). Niz provedenih istraživanja, u čijem je fokusu analiza konceptualne metafore u političkom diskursu, proučava upravo broj metafora u govoru, a njihovi rezultati potvrđuju kako je učestalost metafora kriterij koji se nikako ne smije zanemariti (Sun i sur. 2021). Kao primjer može se izdvojiti istraživanje koje provode Mio i sur. (2005: 293), u kojem proučavaju međuovisnost pojave metafora u govoru i osobnih kvaliteta i karakteristika autora govorne poruke na primjeru inauguracijskih govora trideset i šest američkih predsjednika. Zaključak je kako su govori koji su sadržavali veći broj metaforičnih izraza percipirani kao inspirativniji i motivirajući. Upotreba većeg broja metafora u političkim govorima ima veću moć uvjeravanja, ali valja pripaziti i da tekst ne bude prezasićen neprikladnim metaforama jer to dovodi do pretjeranog kognitivnog stresa. Drugim riječima, slušateljima će biti otežano razumijevanje i na kognitivnoj i na emocionalnoj razini (Sun i sur. 2021).

Nadalje, druga je varijabla *intenzitet metafore*. Prema intenzitetu, metafore mogu biti slabe, normalne i jake. Slabe se odnose na metafore kao što je VLADA JE OSOBA; normalne, primjerice, na REFORME SU PUTOVANJE; jake se odnose na one u kojima se stranku opisuje kao osobu ili političare kao životinje (STRANKA JE OSOBA, POLITIČARI SU ŽIVOTINJE) (Grbavac i Zovko-Bošnjak 2015). Intenzitet metafore odnosi se na razliku u emocionalnom stanju koju uzrokuju različite metafore (Sun i sur. 2021).

Treća varijabla *indeksa metafore* tiče se njezina sadržaja. Prema tome, sadržajno se metafore dijele u šest kategorija (Grbavac i Zovko-Bošnjak 2015):

1. popularne metafore, primjerice, POLITIČARI SU BOGOVI
2. metafore prirode (političari se uspoređuju sa životinjama)
3. političke i intelektualne metafore, primjerice, STRANKA JE OSOBA
4. metafore katastrofe i nasilja
5. metafore sporta i drame (učestale jer se politika stalno uspoređuje s natjecanjem)
6. medicinske metafore (uključuju teme smrti i bolesti).

Osim metode indeksa metafore, konceptualne se metafore mogu proučavati i sa stajališta procedure identifikacije metafore kojom se provjerava ima li određeni izraz u političkom diskursu metaforičko značenje ili nema. Prvi je korak pažljivo iščitavanje izraza

kako bi se moglo razumjeti opće značenje. Nakon toga identificiraju se sve leksičke jedinice u izabranom izrazu pa se, u trećem koraku, analizira svaki dio izraza zasebno kako bi se utvrdilo koristi li se izraz u metaforičkom kontekstu. To je ujedno i četvrti korak te metode. Važno je spomenuti i kontekst u kojem se nalaze analizirani izrazi, odnosno što u govoru dolazi prije ili poslije određene leksičke jedinice (Grbavac i Zovko-Bošnjak 2015). U ovom će se radu detaljnije obraditi prva i druga varijabla indeksa snage metafora.

9.1. Intenzitet metafora

Na hrvatskoj političkoj sceni upotreba konceptualnih metafora vrlo je česta pojava. Ipak, kao što je već bilo rečeno, nemaju sve metafore jednaku težinu, a samim tim ne mogu sve jednako utjecati na govornika, ni kognitivno ni emocionalno. U ovom je radu naglasak na proučavanju konceptualnih metafora sa stajališta treće varijable indeksa snage metafore, odnosno sadržajne varijable, no prije toga bit će pokazani i neki primjeri druge varijable ili intenziteta metafore. Važno je istaknuti intenzitet prije sadržajnog određenja konceptualnih metafora kako bi se odredilo koriste li političari na svojoj političkoj sceni većinom jake, normalne ili slabe metafore.

Evo primjera grupiranja konceptualnih metafora (Babić 2018: 106-135):

(3) *Vlada je svjesna svojega odlaska.*

(3a) *Osjećamo dužnost da hrvatskim građanima (...) ponudimo i treću političku opciju, treći put, pravi politički put.*

(3b) *Rekla bih da je ovo pretposljednja stanica križnog puta koji mi prolazimo.*

(3c) *HDZ se ponaša kao ranjena zvijer.*

(3d) *Nije dobro trčati pred rudo.*

Iz navedenih primjera može se iščitati intenzitet, odnosno snaga metafora. Već je spomenuto kako se slabim metaforama smatraju, primjerice, VLADA JE OSOBA. U primjeru (3) vidljiv je jedan oblik takve metafore. Nadalje, primjeri (3a) i (3b) ukazuju na normalne metafore koje sadrže koncept putovanja (ŽIVOT JE PUTOVANJE). Posljednja dva primjera, (3c) i (3d) odnose se na snažnu metaforu, a to je LJUDSKA BIĆA SU ŽIVOTINJE i STRANKA JE ŽIVOTINJA.

Grbavac i Zovko-Bošnjak (2015: 134-135) također istražuju snagu konceptualne metafore u političkom diskursu, ali na bosanskohercegovačkoj političkoj sceni. Izdvajaju sljedeće primjere:

(3e) Odlukom Ustavnoga suda uzdržana je i tek formirana Dodikova Vlada, a njezino preživljavanje do izbora je upitno.

(3f) Složili su se i kako su u prvoj etapi ustavnih reformi Amerikanci imali istaknutu ulogu, no da u budućnosti i Europljani trebaju biti prisutniji u procesima ustavnih reformi jer BiH ima cilj postati članicom Europske unije.

(3g) Stranka demokratske akcije smatra da je promjena Ustava BiH u izbornoj godini bila zgodan povod da se Haris Silajdžić, Sejfidin Tokić i njihovi sljedbenici „probude iz višegodišnjeg zimskog sna“ te ono što su prespavali sada žele nadoknaditi „prodajom magle“ građanima koji su im na izborima uskratili povjerenje.

Ovi primjeri također prikazuju redosljed intenziteta metafore od slabe (3e), normalne (3f) pa sve do jake metafore (3g). Slično kao i kod hrvatskih političara: za slabe metafore ističu se USTAVNI SUD JE OSOBA ili VLADA JE OSOBA, za normalne PROCES USVAJANJA REFORMI JE PUTOVANJE i za jake POLITIČARI SU ŽIVOTINJE, STRANKA JE OSOBA. Prema rezultatima istraživanja, političari u Bosni i Hercegovini najčešće koriste slabe metafore. Njih je u analiziranim tekstovima bilo čak dvostruko više od normalnih metafora. Najmanje je jakih metafora, broj im je gotovo neprimjetan u usporedbi sa slabima, pa čak i normalnim metaforama.

Ako se uspoređuju konceptualne metafore s aspekta varijable intenziteta na hrvatskoj i bosanskohercegovačkoj političkoj sceni, može se zaključiti kako su one vrlo slične i preklapaju se na razinama od slabe do jake metafore. U Hrvatskoj također prevladavaju slabe i normalne metafore, što je i očekivano s obzirom na njihove uloge u političkom diskursu. Ipak, ne može se reći da hrvatski političari gotovo nikad ne koriste jake metafore, no njihova upotreba ovisi o ukupnom jezičnom i izvanjezičnom univerzumu, imajući na umu i Jakobsonove funkcije jezika koje obilježavaju svaki komunikacijski proces. Dakako da političari kao govornici osim što, kao i svaki govornici, uvjeravaju slušatelje i nude im svoju "istinu", umnogome ovise i o sebi i svojim kompetencijama, a ne samo o situacijskom kontekstu.

9.2. Snaga metafora

Različita semantička polja koja su identificirana različitim leksičkim poljima imaju različitu snagu metafora, odnosno različita semantička polja svrstana su u kategorije sadržaja koje imaju višu ili manju snagu. Kategorije su poredane na ljestvici od jedan do šest, ovisno o jačini metafore koja je empirijski dokazana (Zovko-Bošnjak 2018). Niže kategorije metafora važnije su u društvenom smislu, ali ne proizvode snažne reakcije, dok su više kategorije dobre za manipulaciju i, ne manje važno, pobuđuju jake emocije.

Prva kategorija metafora koristi slike iz svakodnevnog života, primjerice, poslovice ili obiteljske metafore te prikazuje osobe ili pojave iz stvarnog svijeta. Metafore prve kategorije nazivaju se *popularne metafore*, a cilj im je preslikavanje apstraktnog u konkretno. Povezane su sa stvarnim svijetom i ne zbunjuju slušatelje.

U drugu kategoriju metafora spadaju *metafore prirode* koje predstavljaju prirodni redoslijed te sadrže prijedloge za kontrolu nad okolišem.

Treću kategoriju metafora predstavljaju *političke, intelektualne i tehnološke metafore* koje služe za pojednostavljivanje kompleksnih političkih sadržaja. Ipak, ne pobuđuju snažne emocije kao više kategorije.

Četvrta kategorija sadržava *metafore katastrofe i nasilja* koje izazivaju negativne osjećaje, kao što su očaj ili agresija.

Petu kategoriju predstavljaju *metafore sporta, igara i drame* koje predstavljaju slike pobjeđivanja ili gubljenja.

Šesta kategorija sadrži metafore koje imaju najveću moć i izazivaju najjače reakcije kod slušatelja. To su metafore koje se odnose na tijelo – *metafore smrti, bolesti i medicine*. Ako slušatelj čuje metaforu o tijelu, bolje će je procesirati i emotivno doživjeti upravo zbog utjelovljenog značenja (Zovko-Bošnjak 2018).

U ovom će se radu sadržajno analizirati konceptualne metafore koje se često koriste na hrvatskoj političkoj sceni i bit će uspoređene s istraživanjem koje su provele Grbavac i Zovko-Bošnjak (2015) na bosanskohercegovačkoj političkoj sceni.

9.2.1. Popularne metafore

Ova kategorija metafora koristi slike iz realnosti, odnosno iz svakodnevnice pa je samim tim i vrlo bliska slušateljima. U nju se svrstavaju metafore obitelji, popularne izreke, ali i prikazuju predmeti ili osobe iz svakodnevnog života (Zovko-Bošnjak 2018). Osnovna funkcija popularnih metafora jest pretvaranje apstraktnih pojmova u konkretne pojmove koji su bliski primateljima poruke. Osim toga, popularne metafore imaju persuazivnu funkciju i ne zbunjuju publiku, nego im dodatno pojašnjavaju određena politička pitanja.

Razni su primjeri u kojima hrvatski političari posegnu za poznatim izrekama kako bi uvjerali slušatelje u ono što govore i tako im maksimalno približili smisao poruke:

(4) *Neka mi se osuši desna ruka, ako zaboravimo Slavoniju.* (Zoran Milanović)⁷

Zoran Milanović u ovom je primjeru (4) upotrijebio biblijsku izreku, što je zapravo i jedna od karakteristika njegova političkog diskursa. Poznaje mnogo izreka i citata iz Biblije, ali i iz svakodnevnog života i često njima ilustrira svoju misao. U ovom slučaju time želi ukloniti sumnje i nepovjerljivost onih koji prozivaju njegov rad i uvjeriti građane kako sve što radi zapravo radi u njihovu korist. Izreka samim tim ima i svoju težinu i vrlo je upečatljiva jer zapravo izgovara kletvu koja je usmjerena baš prema njemu: ako ne bude radio dobro Slavoniji, neće raditi dobro ni sebi.

Popularne metafore česte su u govorima hrvatskih političara, a ovdje će se navesti samo neke:

(4a) *Međutim, bojimo se izreke da vuk dlaku mijenja ali ćud ne. Vi sigurno niste janjeca narav.* (Vilim Ribić)⁸

(4b) *Što se tiče komentara zastupnika Šešelja, mislim da je on živući primjer izreke da jabuka ne pada daleko od stabla. Vi predstavljate političku stranku čiji program i statut, a što ova Parlamentarna skupština treba znati, promiče program 'Velike Srbije' koja bi uključivala teritorij Bosne i Hercegovine i Hrvatske.* (Andrej Plenković)⁹

Primjeri (4a i (4b) ukazuju na učestalu prisutnost narodnih izreka u govorima hrvatskih političara, a sve kako bi što bolje dočarali i približili građanima njihovo viđenje stvarnog stanja u državi. U ovom slučaju, kao i u većini ostalih, političari se služe izrekama kako bi opisali

⁷ <https://www.novolist.hr/novosti/hrvatska/milanovic-neka-mi-se-osusi-desna-ruka-ako-zaboravimo-slavoniju/>

⁸ <https://kamenjar.com/ribic-pisao-milanovicu-bojimo-se-izreke-da-vuk-dlaku-mijenja-ali-cud-ne-vi-niste-janjeca-narav/>

⁹ <https://lidermedia.hr/aktualno/jabuka-ne-pada-daleko-od-stabla-plenkovic-ostro-odgovorio-seselju-29768>

protivnika ili oporbu, odnosno kako bi dokazali slušateljima njihov stvarni karakter, onako kako oni to vide, a samim tim i da ih uvjere da i oni trebaju dijeliti njihovo mišljenje.

Popularne metafore uistinu su vrlo popularne u hrvatskih političara, najvjerojatnije i zbog toga što *per definitionem* približavaju iskaz svakodnevicu, međutim, sadržajno su slabe. S obzirom na povijesne i političke okolnosti i činjenicu da je Hrvatska dugo imala status zemlje kandidatkinje za članstvo u Europskoj uniji, u tom su periodu nastale brojne konceptualne metafore. U trenutku kad je Hrvatska potpisala Ugovor o pristupanju Uniji, Europa se sagledavala na tri načina: prvo, kao geografski pojam, zatim kao institucija te kao prostor sličnih kulturoloških obilježja (Babić 2018). Europska se unija često metaforizirala kao klub kojem se pristupa, a zemlje koje joj pripadaju nazivaju se zemljama članicama. Tako se u slušatelja potiče razmišljanje o svemu dobrome što donosi ulazak Hrvatske u tu zajednicu, ali se i potiče osjećaj pripadnosti koji čovjeka obično povezuje s obitelji (*ibid.*). Zbog toga se često umjesto *kluba* pojavljuje i metafora *doma*, osobito kad je u pitanju stranka koja se onda naziva *stranačkom obitelji*. Pojam obitelji vrlo je čest u političkom diskursu baš zbog emocionalne osjetljivosti slušatelja koju taj pojam budi u njima. Shodno tome, u hrvatskom je jeziku popularan pojam *domoljublja* koje označava ljubav prema domu, a samim time i prema zemlji u kojoj se taj dom nalazi (*ibid.*). Upravo zbog te povezanosti doma i države i povijesnih okolnosti nastanka Republike Hrvatske, taj pojam pobuđuje vrlo jake emocije slušatelja.

Evo nekoliko primjera metafora u kojima političari koriste termin *obitelj*:

(4c) *Ovi ljudi i ja međusobno se podržavamo i jedna smo velika obitelj HDZ-a koja će ponovo ići do pobjede.* (Jadranka Kosor)¹⁰

(4d) *Inzistiramo da borba protiv korupcije ide dalje, da pokuca na vrata svake političke stranke.* (Jadranka Kosor prema Babić 2018)

(4e) *Pozvao bih i druge parlamentarne stranke i ostale stranke koje zagovaraju ulazak Hrvatske u EU da i oni na sličan način govore svojim članovima i članicama o tome što članstvo u EU nosi.* (Gordan Jandroković prema Babić 2018)

(4f) *Idem teška srca jer sam Tuđmanovac i Šuškovac, ali ovaj moj briselski HDZ se potpuno udaljio od Tuđmana. Bio sam u krivu, ovi moji još uvijek "jamljavaju", otimaju. Napišite slobodno, ukrali bi Bogu nogu.* (Ljubo Česić Rojs)¹¹

(4g) *Otom potom, nakon izbora. Moja ruka ne može ići za SDSS i Možemo!, prije bi mi otpala. Ali sve druge opcije u kojima su poštene i časni ljudi dolaze u obzir.* (Ljubo Česić Rojs)¹²

¹⁰ <https://lidermedia.hr/aktualno/jabuka-ne-pada-daleko-od-stabla-plenkovic-ostro-odgovorio-seselju-29768>

¹¹ <https://www.hercegovina.info/vijesti/politika/rojs-u-dijaspori-ide-protiv-hdz-a-ovi-moji-jos-jamljavaju-ukrali-bi-bogu-nogu/222496/>

¹² <https://www.hercegovina.info/vijesti/politika/rojs-u-dijaspori-ide-protiv-hdz-a-ovi-moji-jos-jamljavaju-ukrali-bi-bogu-nogu/222496/>

Primjer (4c) i (4d) ukazuju na metaforu koja političke stranke naziva obiteljima kako bi građani osjetili što veću povezanost sa strankom. Sličan je i primjer (4e), samo što se u tom slučaju ulazak Hrvatske u Europsku uniju prikazuje kao članstvo, a samim tim se u ljudskom umu povezuje s pojmom obitelji i dobrobitima koje to članstvo Hrvatskoj nosi. S druge strane, primjeri (4f) i (4g) povezani su s domoljubljem koje je na hrvatskoj političkoj sceni povezano s bližom prošlošću koja je ostavila dubok trag u svim aspektima života u Republici Hrvatskoj. Spominjanje javnih ličnosti koje se povezuju s važnim događajima u prošlosti u slušateljima budi osjećaj domoljublja, a političari ih time žele uvjeriti kako su upravo oni ti koji vole svoju domovinu te im se zbog toga i trebaju prikloniti i glasati za njihove političke programe. Takve izjave često ističu i mržnju, implicitno ili eksplicitno, pa često izazivaju burnu reakciju javnosti.

Zovko-Bošnjak (2018: 335) navodi rezultate vlastitog istraživanja provedenog na bosanskohercegovačkoj političkoj sceni. Zanimljivo je usporediti rezultate tog istraživanja s analizom metafora u govoru hrvatskih političara. Jednako kao i u Hrvatskoj, i u Bosni i Hercegovini političari također najčešće koriste popularne metafore, a razlog je isti: konkretizirati apstraktne pojmove slušateljima i tako im približiti rad stranke koju pojedini političari zastupaju, ali pritom obavezno istaknuti negativne strane protivničke strane.

Primjer je izjava koja Hrvate u Bosni i Hercegovini predstavlja kao glumce u predstavi ili filmu (*ibid.*):

(4h) *U federalnu su vlast Bošnjaci izabrali podobne Hrvate pa je sljedeći korak udar na županije kojim bi se Hrvati našli u ulozi potpunih gubitnika.*

Grbavac i Zovko-Bošnjak (2018: 136) navode još jedan primjer popularne metafore među bosanskohercegovačkim političarima:

(4i) *Također, amandmanima se blagoslivlja pola teritorija države koja je trenutačno pod ekskluzivnim pravom prostora zvanim Republika Srpska.*

U primjeru (4i) političari se uspoređuju s bogovima. Upravo je zbog toga to dobar primjer popularne metafore. Iako sve navedene metafore nemaju jednako polazište, sve imaju jednaki cilj – jednostavnim jezikom doprijeti do uma i svijesti primateljā poruke koji su potencijalni glasači političara koji koriste te konceptualne metafore. A to je upravo definicija popularnih metafora.

9.2.2. Metafore prirode

Drugu kategoriju snage metafora čine metafore prirode. Tako se nazivaju jer predstavljaju prirodni redosljed, iako su promjene uvijek moguće. Osim toga, predstavljaju i mogućnost ljudskog kontroliranja okoliša, ali isto tako mogu označavati i nedostatak kontrole (Zovko-Bošnjak 2018).

Ovo su neki od primjera metafora prirode:

(5) *Zato mogu najaviti da će IDS još odlučnije i još čvršće činiti sve da se korupcija iskorijeni iz našeg društva i da ćemo učiniti sve, i danas i sutra, da razotkrijemo sve afeze i sve ono što se dešavalo u javnosti.* (Ivan Jakovčić)¹³

(5a) *U naporima za iskorjenjivanje korupcije najbitnija je promjena načina razmišljanja društvu. To je dugotrajan proces koji ne može biti završen preko noći.* (Denis Kralj)¹⁴

U navedenim primjerima (5-5a) metafore prirode očituju se u tome da političari svoje aktivnosti za mandata, ili one koje će obavljati ako dođu na vlast, uspoređuju sa životnim procesima biljaka. Metafore prirode, prema istraživanju koje je provela Babić (2018), nisu toliko česte u iskazima hrvatskim političara, ali ako ih ima, onda se spominju u kontekstu sprečavanja koruptivnih radnji u državi. U tu svrhu koriste se izrazi *iskorijeniti*, za nešto loše u društvu ili *procvjetati* za nešto dobro. Političari najčešće obećaju da će za vrijeme njihove vladavine država procvjetati i da će istovremeno iskorijeniti korupciju. Ti izrazi toliko su česti da ih većina slušatelja uopće više i ne shvaća kao metaforične, potpuno su semantički prazni ili kako to u posljednje vrijeme političari kažu za nešto nevažno – *prazni označitelji*¹⁵.

Osim navedenih metafora prirode koji povezuju politiku i prirodu na suptilniji način, hrvatski političari često svoje kolege uspoređuju sa životinjama i biljkama. Ta je konceptualna metafora izrazito uočljiva u govorima trenutnog predsjednika Zorana Milanovića. Iako on metafore prirode upotrebljava, najčešće, kako bi vrijeđao kolege na političkoj sceni, neosporan je širok spektar upravo tih metafora kojima obogaćuje svoje iskaze i približava ih slušateljima na jedan, njemu svojstven, vrlo slikovit način.

Evo nekih uvredljivih izjava predsjednika Milanovića, a temelje se na metaforama prirode (5b-5g):

¹³ <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/ivan-jakovcic-hdz-ce-trajati-jos-dva-mjeseca-20111006>

¹⁴ <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/korupcija-u-hrvatskoj-godisnje-proguta-i-do-12-milijardi-kuna-20110920/print>

¹⁵ Moglo bi se reći da je to novija pomodna sintagma u hrvatskom političkom diskursu.

(5b) *Nek' ide rokat s karabinom po divljim svinjama. Jaglac, ponavljač, drugoređaš i neka se ne naslikavaju kada daju političke izjave pred spomenikom palim braniteljima. To je oblik političke sodomije.* (Zoran Milanović)¹⁶

(5c) *Ako nešto izgleda kao patka, hoda kao patka, glasa se kao patka, onda je patka. Dakle, mi smo u ratu preko NATO-a s Rusijom. I to ne možemo i nećemo izbjegavati. Ali ćemo sami odlučivati u kojoj mjeri ćemo se dalje u to upuštati.* (Zoran Milanović)¹⁷

(5d) *Ovo je teror blagostanja u kojem odlučuju ljudi koje nitko nije izabrao, to je jedno sad sustavno maltretiranje. U listopadu smo 2021.–tko se nije cijepio, magarac je bio.* (Zoran Milanović)¹⁸

(5e) *U nalazu inspekcije Ministarstva obrane stoji da nije bilo nezakonitosti i nakon toga ta sramota od ministra. Mjesec dana u zečjoj jazbini drhće i ništa ne javlja pa popije tabletu i evo ga. To je kriminal.* (Zoran Milanović)¹⁹

(5f) *To je krajnje neozbiljna i alarmantna izjava jednog predsjednika Vlade. Mogao bi objasniti što to znači. S obzirom na to da je on puzajući državni udav, očekujem da pridavi svog malog Baneta i da se tog čovjeka makne.* (Zoran Milanović)²⁰

(5g) *Ove odluke ne donosi nikakva znanost, ovo je sve impuls, koji od nekud dolazi, nije nikakva zavjera, pakleni plan da nas se uništi. Naprosto neki ljudi se ponašaju inertno kao kad krava ide niz cestu.* (Zoran Milanović)²¹

Grbavac i Zovko-Bošnjak (2018: 136) navode metafore prirode koje pronalaze u bosanskohercegovačkom političkom korpusu:

(5h) *Već sedmi dan otkako je nezadovoljstvo otpuštenih radnika u Tuzli eruptiralo u sveopću pobunu protiv vlasti, političari u FBiH nisu jasno artikulirali što napraviti i kakve poteze povući.*

(5i) *Bosna i Hercegovina je kao glista – posjeduje sposobnost regeneriranja.*

Primjer (5h) prikazuje još jednu dimenziju metafora prirode koja se odnosi na metaforu NEZADOVOLJSTVO RADNIKA JE VULKAN. Erupcija vulkana još je jedan od prirodnih procesa koji često zauzima mjesto u političkim govorima jer zorno prikazuje situacije u kojima ljudski bijes raste. S druge strane, primjer (5i) samo je još jedan od primjera usporedbe sa životinjama. Jedina je razlika što se u tom primjeru država uspoređuje sa životinjom, dok hrvatski predsjednik u svojim iskazima najčešće svoje kolege političare uspoređuje sa životinjama i na taj način napada *ad hominem*.

¹⁶ <https://www.dnevno.hr/vijesti/milanovic-pusta-sve-kocnice-mogao-sam-ici-u-bih-ali-to-bi-ukljucivalo-nevjerojatne-sigurnosne-mjere-ogadilo-bi-se-lokalnim-hrvatima-mozda-odem-sutra-al-bez-velikih-najava-1879858/>

¹⁷ <https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/milanovic-o-plenkovicu-i-ruskim-agentima--on-je-kralj-lopova--ovo-sto-radi-je-opasno-/148631>

¹⁸ <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/milanovic-je-komentirao-i-covid-potvrde-tko-se-nije-cijepio-magarac-je-bio-15112045>

¹⁹ <https://www.nacional.hr/milanovic-o-banozicu-u-zečjoj-jazbini-drhce-i-nista-ne-javlja-pa-popije-tabletu-i-evo-ga-to-je-kriminal/>

²⁰ <https://www.vecernji.hr/vijesti/plenkovic-je-puzajuci-drzavni-udav-neka-rijesi-malog-baneta-1535942>

²¹ <https://fenix-magazin.de/milanovic-zvat-cemo-veleposlanika-austrije-zbog-zabrinutosti-za-ljudske-slobode/>

9.2.3. Političke, intelektualne i tehnološke metafore

Još je jedna konstrukcija prikladna za pojednostavljivanje složenih političkih pitanja – političke, intelektualne i tehnološke metafore. One političarima omogućuju provođenje višedimenzionalnih procesa. Iako su vrlo poznate i sveprisutne, ne proizvode istu količinu emotivnog učinka kao više kategorije konceptualnih metafora (Zovko-Bošnjak 2018: 352). Toj kategoriji pripadaju dobro poznate i već spomenute metafore kao što je DRŽAVA JE OSOBA.

Evo nekih primjera:

(6) *Mi predlažemo da se okupimo oko pitanja smanjivanja javnog duga, da učinimo državu vitkijom sa manje troškova.* (Plinio Cuccurin prema Babić 2018)

(6a) *Gospodarske reforme moraju biti korjenite, prvo jaka država, čelična šaka, a onda nacionalizacija svega opljačkanoga i prodanog.* (Mladen Schwartz prema Babić 2018)

Osim spomenute metafore u primjerima (6-6a), kao osobe mogu se predstavljati i stranke, organizacije, ali i komunikacijske situacije:

(6b) *To je tema koja je toliko bolna i toliko naporna, više nego opasna, rekao bih.*
(Zoran Milanović prema Borčić 2017)

(6c) *Njihov premijer je prije 2 dana rekao da će vidjeti šta može da učini. Nije napravio ništa. Imamo opoziciju i HDZ koji poziva na kontrolu granica pa onda i na bedem ljubavi i lanca probijanca na hrvatskoj granici....ali ja ne mogu i neću dopustiti da se od nas rade bedaci i da se svi, ama baš svi šalju prema Hrvatskoj. Da srbijanska Vlada napravi ovo što tražimo od njih, a to je tako malo pobogu. To je tako malo. Pa daj objasni svojim građanima zašto to ne želiš napraviti. Jel trebaš šator, jel trebaš autobuse, dat ćemo.* (Zoran Milanović prema Borčić 2017).

(6d) *Za razliku od naših političkih protivnika mi se protivimo dolasku MMF-a.*
(Gordan Jandroković prema Babić 2018)

U primjeru (6b) tema o kojoj se diskutira veoma je bolna i personificira se. U primjeru (6c) postoje dvije metafore: prva je, već spomenuta, DRŽAVA JE OSOBA, a druga je STRANKA JE OSOBA. U posljednjem primjeru (6d) vidljiva je još jedna personifikacija, i to se personificira sama organizacija. Sličnih primjera na hrvatskoj, ali i na svjetskoj, političkoj sceni ima podosta.

Političke metafore često su primjer približavanja određene poruke slušatelja govorniku. Toliko su česte da slušateljima postoje normalno ako govornik određenu stranku opisuje kao osobu te se u većini slučajeva uopće ne obraća pozornost na metaforičnost takvih iskaza koji onda ostaju nezamijećeni. Usporedbe radi, Zovko-Bošnjak (2018: 136) navodi gotovo identičan primjer kao i kod hrvatskih političara, navodi metaforu STRANKA JE OSOBA:

(6e) *Miro Karačić, član Povjerenstva za ustavna pitanja, istaknuo je kako je stranka stajališta da ponuđeni prijedlozi amandmana na Ustav učvršćuju ustavnu krizu.*

9.2.4. *Metafore katastrofe i nasilja*

Ova je kategorija neutralnija od svih navedenih kategorija. Upečatljivim i slušateljima lako pamtljivim metaforama predstavlja izraze očaja i nemoći. Osim toga, takve metafore izražavaju i agresiju te stoga u slušatelja izazivaju negativne osjećaje, poput anksioznosti. To je i jedan od razloga njihove uspješnosti – ostavljanje dojma na slušatelje (Zovko-Bošnjak 2018). Razni su načini izazivanja negativnih osjećaja u primatelja poruke. Političari mogu upotrebljavati izraze koji se odnose na razne oblike prirodnih katastrofa, a sve kako bi opisali stanje u određenim državama. Isto tako, mogu i sami voditi politički proces u nasilje ili katastrofu.

Hrvatski političari vrlo često koriste metaforu POLITIKA JE RAT u kojoj odnose s kolegama iz drugih stranaka uspoređuju s ratnim, neprijateljskim odnosima. Osim toga, često koriste i ratnu terminologiju kako bi opisali političke događaje u državi i svijetu.

Primjeri su sljedeći:

(7) Naglašavam, ovo nije nikakav pritisak na pravosuđe, upravo ovo što je danas napravio HDZ više je od pritiska na pravosuđe, ovo je mali ustavni udar, možete me citirati. Dakle, ne vojni udar nego mali ustavni udar. Tako nešto nikome u Hrvatskoj u 20 godina nije palo na pamet. (Zoran Milanović)²²

(7a) Teško je ne pomisliti da je ovo priopćenje izravno proizašlo iz panike u redovima HDZ-a zbog gubitka vlasti. (Sandra Benčić)²³

(7b) Svi moramo biti spremni nositi se s posljedicama krize i s teretom kojeg nosi država. Hrvatski ratni i vojni invalidi su ti na koje se smanjenje neće odnositi ako do rezanja dođe, a na to se ne odnosi i na djecu poginulih branitelja. Te dvije kategorije su moja zadnja linija obrane. (Predrag Matić)²⁴

(7c) Hrvati u BiH su politički ranjenici. Ako vole Tita i partizane, neka zamisle da su Tito i da se brinu o ranjenicima pa će im biti lakše, ali neka pređu na istinitu stranu. (Zoran Milanović)²⁵

(7d) Nema tu vatre. Banožić nije vatra, Banožić je opušak. (Zoran Milanović)²⁶

(7e) Meni je pukla cijev u kući prošle godine. (Zoran Milanović)²⁷

²² <https://www.vecernji.hr/vijesti/milanovic-to-je-udar-na-ustav-i-uvodjenje-verbalnog-delikta-338661>

²³ <https://www.vecernji.hr/vijesti/bencic-nemoguće-je-ne-pomisliti-da-je-ovakva-izjava-ustavnog-suda-izasila-iz-panike-hdz-a-da-gube-vlast-1762932>

²⁴ <https://net.hr/danas/milanovic-gdje-vam-je-karamarko-lobira-za-sankcije-hrvatskoj-0bedb8c8-b9f6-11ec-91a5-0242ac130018>

²⁵ <https://www.otvoreno.hr/vijesti/milanovic-hrvati-u-bosni-i-hercegovini-su-politicki-ranjenici/417782>

²⁶ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/milanovic-trazi-ostavku-banozica-taj-covjek-je-problem-neka-ga-plenkovic-pridavi/2315242.aspx>

²⁷ <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/zeni-kojoj-je-kuca-poplavljena-premijer-rekao-meni-je-pukla-cijev-u-kuci-prosle-godine---342386.html>

Primjeri od (7) do (7c) ukazuju na korištenje ratnih termina kako bi se opisalo stanje u državi. Ne moraju biti direktno povezani s ratom, ali uvijek sadržavaju određene izraze koji su implicitno povezani s ratnom ili vojnom terminologijom. S druge strane, u primjeru (7d) koristi se metafora prirodne katastrofe kako bi se opisala osoba. Uz to, izraz je i uvredljiv te zbog toga izaziva negativne emocije kod dijela slušatelja koji podržavaju izvrijeđanog političara. Što se tiče primjera (7e), vrlo je važno poznavati kontekst iskaza. Naime, pri posjetu poplavljenim selima Zoran Milanović izjavio je suosjećanje s ljudima čije su kuće poplavljene tako da je poistovjetio njihovo stanje sa svojim kad mu je u kući pukla cijev. Naravno da je ta usporedba bila deplasirana i da je izazvala brojne negativne reakcije.

Što se tiče istraživanja u BiH, koje služi za usporedbu dviju političkih scena, Grbavac i Zovko-Bošnjak (2015) navode kako se u njihovu korpusu nije našao nijedan primjer metafore katastrofe i nasilja. U Hrvatskoj je, pak, ta metafora česta, pogotovo u sferi gdje se politika uspoređuje s ratom.

9.2.5. Metafore sporta, igara i drame

Ova kategorija predstavlja aktivaciju bezopasnih i popularnih slika te upravo na tome dobiva na vrijednosti (Zovko-Bošnjak 2018). U ovoj kategoriji, kao i svim dosad navedenima, postoji nekoliko različitih smjerova metafore, bilo da se politika gleda kao sport i igra, bilo kao drama ili kazališna predstava. Što se tiče usporedbi politike sa sportom, ona je vrlo bliska već spomenutoj metafori POLITIKA JE RAT jer se obje temelje na pobjedama, odnosno porazima, pa tako obje i podrazumijevanju termine *boriti se*, *izgubiti*, *pobijediti*, *pokleknuti* (Babić 2018: 109). Razlika je u tome što politika, kad se uspoređuje sa sportom, ne nosi tako teške i velike gubitke kao što ih nosi rat. Sport više aludira na zabavni sadržaj koji može donijeti pobjedu ili poraz:

(8) *Čekaju nas izbori sljedeće godine, na kojima ćemo pokušati i, nadam se, pobijediti HDZ, ali ćemo ih morati pobijediti po pravilima koje su oni izmislili, na terenu koji oni imaju, a imaju na svojoj strani i pravila i suce, ali ćemo ih pobijediti jer imamo bolju i motiviraniju ekipu.*

(Ivica Puljak)²⁸

(8a) *Danas je isto kao i devedesetih biti HDZ-ovac. Trebamo se obraniti od crvene mafije. Dižu se opet Jugoslaveni i busaju se u prsa da će nas oni voditi, a to nećemo dopustiti!*

(Ivan Herman)²⁹

²⁸ <https://slobodnadalmacija.hr/split/puljak-uputio-ostru-poruku-hdz-u-pobijedit-ćemo-vas-na-vasem-terenu-s-vasim-pravilima-i-sucima-1295469>

²⁹ <https://evarazdin.hr/nasim-krajem/novinari-izbaceni-sa-hdz-ovog-skupa-u-hotelu-turist-93416/>

(8b) *Ekipa s Grbinom, presahli potočić pravde, nije napravila doista ništa da širi ideju zbog koje su poslani. Rasturili su stranku i ideju, a potom i viziju. To je nedosljednost. A Milanović je pak, kršeći Ustav, pokazao da očito nema nikakav motiv osim pozicioniranja samog sebe u ulogu nedodirljivog i neprikosnovenog.* (Saša Srića u Haidar Diab 2024)

(8c) *Zlo iz HDZ-a nije izašlo odlaskom Ive Sanadera, već je samo raspoređeno na više likova.*
(Ivan Drmić prema Babić 2018)

(8d) *Ne da im doslovno damo radnu knjižnicu u ruke, odnosno ono što bude slijedilo nakon radne knjižice u Europskoj uniji, nego da stvaramo uvjete da se ovdje bolje radi, da se više ulaže, da ljudi vjeruju, da se ne događaju gluposti kao ovo u Brijuni Rivijera što se dogodilo. To je lakrdija!* (Zoran Milanović)³⁰

(8e) *Gdje je sad virus? Kakva je to farsa? To se na kraju pretvorilo u nepodnošljivu farsu. Druga godina je bila užas. Iz toga isto nešto moramo naučiti. Koliko je malo potrebno da ljudi odu kvragu.* (Zoran Milanović)³¹

Primjeri (8) i (8a) ukazuju na poistovjećivanje politike i sporta, odnosno natjecanja. Vidljivo je kako su vrlo slični metaforama nasilja jer u imaju isti cilj – pobijediti protivničku stranku. Primjeri od (8b) do (8e) povezani su s metaforom POLITIKA JE PREDSTAVA. U primjeru (8b) ističe se uloga u koju se pozicionira političar, što se, prema analogiji, u umu slušatelja procesira kao uloga glumca u kazališnoj predstavi. Primjer (8c) sličan je prethodnome jer se pripadnici političke stranke predstavljaju kao likovi u dramskom tekstu, odnosno u predstavi. U dva posljednja primjera, (8d) i (8e), prepoznaju se termini koji nisu direktno vezani za kazalište kao termini *uloga* i *lik*, ali se vezuju uz kazališnu terminologiju jednako kao i oni.

Što se tiče istraživanja u Bosni i Hercegovini, Grbavac i Zovko-Bošnjak (2015: 136) navode sljedeći primjer metafore sporta:

(8f) *Prema tome, čak i ako se prilikom ove runde pregovora puno toga nije moglo postići, ne vjerujem da se sporazumom, koji je u ovoj fazi bio moguć kao kompromis, bilo koji od konstitutivnih bh. naroda dovodi u lošiju poziciju od trenutačne.*

U tom primjeru politika se poistovjećuje s borilačkom vještinom i dijeli se na *runde*. Vidljivo je kako su metafore koje se vežu uz sport vrlo slične u objema državama. Uspoređuju se s različitim sportovima, ali je na koncu cilj svake od njih pobjeda nad suparnikom. Autorice nisu navodile metafore koje politiku uspoređuju s kazališnim predstavama ili dramom pa se u tom dijelu te dvije političke scene ne mogu usporediti.

³⁰ <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/milanovic-struja-se-zadnjih-godina-prodavala-politickom-odlukom-ispod-proizvodne-cijene-1518537>

³¹ <https://dnevnik.hr/vijesti/koronavirus/zoran-milanovic-o-pandemiji-koronavirusa-kakva-je-to-nepodnošljiva-farsa-ja-sam-se-cijepio---740250.html>

9.2.6. Metafore smrti, bolesti i medicine

Ove metafore predstavljaju posljednju od šest kategorija konceptualnih metafora. Odnose se na tijelo, bolest i medicinu i zbog toga imaju najveću moć. Uska poveznica s ljudskim tijelom omogućava im moć jer utjelovljeno značenje ima glavnu ulogu u ljudskim kognitivnim procesima (Zovko-Bošnjak 2018). Dakle, bliska je onome što ljudi doživljavaju u svakodnevnom životu pa je zbog toga lakše i jače percipiraju.

Evo primjera:

(9) *Ako je meni potrebna medicinska pomoć, onda bi se neki trebali dosita liječiti od apsolutne vlasti. No, nema lijeka ni cjepiva od tih bolesti do idućih izbora.* (Damir Kajin)³²

(9a) *Ali neka budu uvjereni - izliječit ćemo mi Istru nepotizma i korupcije, a drogi ćemo isto tako najaviti rat pa, ako treba, i javnim testiranjima.* (Damir Kajin)³³

(9b) *Za mene je rodna ideologija smrt za društvo, jer potkopava njegove temelje zbog katastrofalnog djelovanja na pojedinca. Za ovu tvrdnju imate medicinska istraživanja u više država o štetnosti ovog pristupa na mlade osobe.* (Božo Petrov u Mostarkić Gobbo 2024)

(9c) *Gospodinu Milanoviću nije u interesu prosperitet i razvoj i stabilnost Hrvatske, već i ovim potezom on rješava svoje frustracije koje ima prema premijeru Plenkoviću. Kao posljedica takvog njegovog ponašanja može doći do ustavno pravne kriza. Ovakvom svojom najavom kakvu smo jučer čuli, prema mom mišljenju, on nije pomogao ljevici, već je razotkrio njihove slabosti i nesposobnost, te samo potvrdio ankete koje govore da lijeva koalicija ne stoji dobro.*

(Blaž Pezo u Crnčević 2024)

(9d) *Svjetsni smo mržnje i vaših naziva za nas: da smo metastaza hrvatskog društva zajedno s predsjednikom Franjom Tuđmanom. Ne morate ponavljati. Vi ste bolesna osoba i liječite se!*

(Josip Đakić)³⁴

U primjerima (9), (9a) i (9b) metafore bolesti odnose se na cijelu državu, dio države ili na društvo općenito i iznose se razlozi zbog čega određeni postupci vladajućih ili oporbe nisu dobri za narod i državu. S druge strane, primjeri (9c) i (9d) odnose se direktno na osobe o kojima se razgovara ili s kojima se razgovara i zbog toga imaju uvredljiv karakter. Takvi primjeri potvrđuju teze kako političari koriste konceptualnu metaforu da prikriju svoju nesigurnost i nemogućnost argumentiranja iznesenih teza pa posežu za uvredljivim komentarima jer misle da će time najbrže i najlakše diskreditirati političkog suparnika.

³² <https://ezadar.net.hr/politika/2229877/kajin-izlijecit-cemo-istru-od-nepotizma-i-korupcije/>

³³ <https://ezadar.net.hr/politika/2229877/kajin-izlijecit-cemo-istru-od-nepotizma-i-korupcije/>

³⁴ <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/burna-saborska-rasprava-zbog-afere-u-hep-u-vi-ste-bolesna-osoba-i-lijecite-se---790453.html>

Grbavac i Zovko-Bošnjak (2015: 136) i Zovko-Bošnjak (2018: 356) navode još dva primjera metafore bolesti i medicine koji se koriste u BiH, a koji su vrlo slični onima koji se mogu čuti u Hrvatskoj:

(9e) *Hrvati u BiH puno puta su iznevjereni, a dva entiteta su smrt za hrvatski narod.*

(9f) *Ovakve planove koje su izložili trbuhozborci dijelova bošnjačke politike, kao i pojedine međunarodne administracije koje frustracije Bošnjaka nastoje liječiti najavama ukidanja kantona, najviše učvršćuju podjelu i razaranje vjere kod posljednjih iluzionista da je ovakva BiH moguća i dugoročna.*

Primjer (9e) odnosi se direktno na smrt naroda i zbog toga je posebno efektan i ima težinu, baš kao što je bio i primjer s hrvatske političke scene o smrti društva. Takve izjave uvijek su brzo zamijećene jer primatelji poruke vrlo lako poistovjećuju koncept *smrt* sa životom i događajima oko sebe, a jedan od najtužnijih i najstresnijih događaja upravo je smrt. Primjer (9f) prikazuje drugu sferu tih metafora – bolest i medicinu. Odličan je primjer kako se frustracije naroda prikazuju kao bolest, a reforme koje političari žele uvesti kao lijek za tu bolest. Većinom se svaka metafora koja aktualizira apstraktne pojmove konkretnim primjerima bolesti svodi na to kako narod pati od neke vrste bolesti koju su mu nametnule oporbene stranke, a političar koji se obraća slušateljstvu, zajedno sa svojom strankom, isti će taj narod "izliječiti" od te bolesti.

S obzirom na sve navedene kategorije metafora, mogu se potvrditi hipoteze i teorije o ulozi konceptualne metafore u političkom diskursu. Iako je svaka domena različita i svaka preslikava drukčiju sliku u ljudskom umu, svaka pridonosi efektnijem i upečatljivijem pisanom ili govorenim iskazu. Razlike postoje na semantičkoj razini, ali i na razini snage metafore. Te dvije razine međusobno se isprepliću i tako tvore cijelu mrežu metafora koje se mogu proučavati s različitih aspekata jezične djelatnosti. Zanimljivo je uspoređivati hrvatsku političku scenu s ostalim političkim scenama. Ovdje smo je usporedili s političkom scenom u susjednoj Bosni Hercegovini. Zaključak je kako se većinom u oba slučaja, i kod hrvatskih i kod bosanskohercegovačkih političara, koriste slične metafore i prema sadržaju i prema njihovoj snazi. No, nije to samo slučaj u tim dvjema zemljama, općenito na svjetskoj političkoj sceni vladaju metafore koje su slabije intenzitetom, ali koje su vrlo upečatljive i lako se procesiraju, odnosno, slušatelji ih lako denotiraju.

10. ZAKLJUČAK

Konceptualna je metafora česta pojava u političkom diskursu. Upravo zbog svojih obilježja koja političarima pružaju mogućnost preslikavanja samo onog značenja koje njima u određenom trenutku i komunikacijskom kontekstu odgovara, konceptualna metafora učinkovito je sredstvo uvjeravanja i manipulacije. No osim toga, ništa manje nije važna i činjenica da političarima pomaže u prekrivanju svoje nepripremljenosti i/ili maskiranja manjka kompetencije. Konceptualnim metaforama političari popunjavaju i rupe u govoru koje pak nastaju zbog manjka argumentacije. A to je uvijek slučaj kad se govori o nečemu što se ili nedovoljno poznaje ili je neprihvatanje druge strane pitanje stranačkog kodeksa i (protu)argumenti nisu potrebni. To su razlozi zbog kojih političari tako često posežu za metaforičnim izražavanjem jer će u prvom planu biti sama metafora, a ne *meritum* stvari.

Konceptualna se metafora dijeli na više kategorija, a rezultati istraživanja u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini pokazuju da političari češće upotrebljavaju metafore nižih kategorija. Te metafore nemaju snagu sadržaja kao metafore koje spadaju u više kategorije, ali u potpunosti služe svojoj svrsi. Njihovim korištenjem političari se približavaju slušateljima, koriste izraze koji su im poznati iz svakodnevnog života i njima zamjenjuju složene političke pojmove i stručnu terminologiju. Poznato je kako dobar govornik u svakom trenutku zna što i kako govori i kome se obraća pa stoga gotovo nijedan izraz upućen narodu na bilo kojem političkom događaju nije slučajan, premda ima i loših i nepripremljenih govornika.

Pokazalo se i da nema velikih razlika u spolu/rodu, ako se promatra metaforičnost u govorima političara, odnosno političarki. I žene i muškarci podjednako koriste konceptualne metafore, barem tako izgleda na hrvatskoj političkoj sceni. Iako se na prvi pogled može zaključiti kako će se žene više koristiti metaforičkim izrazima dok se obraćaju javnosti, u Hrvatskoj to nije slučaj. Takav rezultat potvrđuje tezu kako su izrazi koje određeni političar ili političarka upotrebljavaju odraz njihove vlastite osobnosti koja uvelike utječe na način izražavanja, ne samo u pogledu konceptualne metafore, nego općenito, cijelog iskaza.

Osim toga, sve se više važnosti pridaje i neverbalnoj komunikaciji koja prati s verbalnu komunikaciju, zapravo su u sinergiji. Političari postaju svjesniji da i neverbalna komunikacija itekako pomaže u preslikavanju sadržaja iz izvorne u ciljnu domenu te tako primateljima poruke omogućuju lakšu aktualizaciju teme o kojoj se govori. Iz toga je jasno zašto slušatelji pozornije slušaju i lakše pamte te prihvaćaju stajališta onih političara koji u govoru koriste

metafore popraćene gestikulacijom. Slušatelji lakše prate slijed govora onih govornika koji koriste neverbalne znakove jer nisu statični i monotoni.

Iako bi svaki politički diskurs trebao biti ponajprije racionalan, jezična praksa pokazuje da ovisi i o emocionalnim stanjima koje političar nastoji pobuditi kod slušatelja i tako ga pridobiti na svoju stranu. Drugim riječima, racionalno do iracionalnoga, emotivnog sloja koji će u ključnim trenucima izbora "prave" strane prevagnuti pa se ta dimenzija nikako ne smije isključiti i zanemariti. Dobar političar zna koristiti sve strategije i metode koje će potaknuti slušatelja na emocionalnu reakciju izazvanu njegovim govorom.

Podražaji koje politički govori aktiviraju kod slušatelja nisu uvijek pozitivni, nekad političari svjesno žele u slušateljima pobuditi osjećaj bijesa, a nekad to učine nesvjesno. Koje god podražaje pobudili, konceptualna metafora im uvelike pomaže u tome i bez nje teško da bi u tome uspjeli. Iako se može učiniti da su neki metaforični izrazi u nekom trenutku slučajno izgovoreni, pogotovo kada je riječ o slabijim metaforama, to najčešće nije tako. Svaki takav izraz pomno je isplaniran i služi svrsi, bilo da je riječ o prikrivanju nepripremljenosti, vrijeđanju oporbe ili prikrivanju određenih dijelova teme. Drugim riječima, osim sadržaja poruke (semantička razina), itekako je važna govornikova namjera i djelovanje na slušatelja/e (pragmatička razina) koji zapravo uvjetuju i izbor jezičnih znakova, dakako, i konceptualnih metafora, a sve u svrhu postizanja željenog cilja.

Sažetak

DEKODIRANJE POLITIČKOG DISKURSA: KONCEPTUALNE METAFORE

Konceptualna je metafora kognitivni mehanizam posredstvom kojeg se apstraktni pojmovi preslikavaju u konkretnije, lakše razumljive pojmove. Razvija se u kognitivnoj lingvistici kojoj je u središtu proučavanja kontekst. Sukladno definiciji i ovisnosti o kontekstu, konceptualna metafora uvelike odgovara namjerama govornika u političkom diskursu jer njome mogu lakše prenositi poruke koje će svi slušatelji razumjeti te mogu izbjeći eventualne neugodnosti koje mogu uništiti njihovu reputaciju. Konceptualna metafora još zornije preslikava složenu političku terminologiju u jezik svakodnevice, ako je popraćena neverbalnom komunikacijom. Manipulacija i uvjeravanje obilježavaju političke govore, a usmjereni su na slušatelje. Ako govornik želi uvjeriti slušatelja u ispravnost svojih stavova ili manipulirati njime, onda kao idealno sredstvo za to koristi upravo konceptualnu metaforu kojom iznosi samo dio koji njemu odgovara, a ostale dijelove zanemaruje. Pri odabiru jezičnih izraza političari su uvijek oprezni i rijetko koji izgovaraju nesvjesno. Iako bi primarna svrha i zadaća konceptualne metafore trebala biti približavanje složenih političkih tema i pitanja slušateljima, nažalost, ona se sve češće zloupotrebljava.

Ključne riječi: kognitivna lingvistika, konceptualna metafora, kontekst, preslikavanje, neverbalna komunikacija, uvjeravanje, manipulacija

Summary

DECODING POLITICAL DISCOURSE: CONCEPTUAL METAPHORS

Conceptual metaphor is a cognitive mechanism through which abstract concepts are mapped into more concrete, easier-to-understand terms. It is developed within the framework of cognitive linguistics, which focuses on context. According to the definition and depending on the context, it largely corresponds to the intentions of the speaker in the political discourse, because it is easier to convey a message that all listeners will understand and can avoid possible inconveniences that can destroy their reputation. Conceptual metaphor maps complex political terminology into everyday language even more vividly if it is accompanied by non-verbal communication. Manipulation and persuasion are common terms in political speeches, and they are aimed at listeners. If the speaker wants to convince the listener of the correctness of his views or manipulate with it, then as an ideal tool for this (s)he uses a conceptual metaphor, which (s)he presents only the part that suits her/him, and ignores the other parts. Politicians are always cautious and rarely utter a statement unconsciously. Although the primary purpose and task of the conceptual metaphor should be to bring complex political topics and issues closer to the listeners, unfortunately, it is being misused more and more often.

Keywords: *cognitive linguistics, conceptual metaphor, context, mapping, non-verbal communication, persuasion, manipulation*

Literatura

Aristotel (1989). *Retorika*. Zagreb: Naprijed.

Anonimus. 2011a. *Jedna smo velika obitelj HDZ-a koja će ponovo ići do pobjede*. Dostupno na: <https://arhiva.hdz.hr/vijest/nacionalne/jedna-smo-velika-obitelj-hdz-koja-ce-ponovo-ici-do-pobjede>, pristupljeno: srpanj 2024.

Anonimus. 2011b. *Ivan Jakovčić: HDZ će trajati još dva mjeseca*. Dostupno na: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/ivan-jakovcic-hdz-ce-trajati-jos-dva-mjeseca-20111006>, pristupljeno: srpanj 2024.

Anonimus. 2011c. *Korupcija u Hrvatskoj godišnje proguta i do 12 milijardi kuna*. Dostupno na: <https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/korupcija-u-hrvatskoj-godisnje-proguta-i-do-12-milijardi-kuna-20110920>, pristupljeno: srpanj 2024.

Anonimus. 2011d. *Milanović: To je udar na Ustav i uvođenje verbalnog delikta!*. Dostupno na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/milanovic-to-je-udar-na-ustav-i-uvodjenje-verbalnog-delikta-338661>, pristupljeno: srpanj 2024.

Anonimus. 2011e. *Varaždin: Mediji izbačeni sa skupa HDZ-a na koji su bili pozvani*. Dostupno na: <https://evarazdin.hr/nasim-krajem/novinari-izbaceni-sa-hdz-ovog-skupa-u-hotelu-turist-93416/>, pristupljeno: kolovoz 2024.

Anonimus. 2012a. *Milanović: "Neka mi se osuši desna ruka, ako zaboravimo Slavoniju"*. Dostupno na: <https://www.novolist.hr/novosti/hrvatska/milanovic-neka-mi-se-osusi-desna-ruka-ako-zaboravimo-slavoniju/>, pristupljeno: srpanj 2024.

Anonimus. 2012b. *Milanović: Struja se zadnjih godina prodavala političkom odlukom ispod proizvodne cijene*. Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/milanovic-struja-se-zadnjih-godina-prodavala-politickom-odlukom-ispod-proizvodne-cijene-1518537>, pristupljeno: kolovoz 2024.

Anonimus. 2013a. *Milanović: Gdje vam je Karamarko, lobira za sankcije Hrvatskoj?*. Dostupno na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/milanovic-gdje-vam-je-karamarko-lobira-za-sankcije-615091>, pristupljeno: srpanj 2024.

Anonimus. 2013b. *Kajin: Izlijecit ćemo Istru od nepotizma i korupcije*. Dostupno na: <https://ezadar.net.hr/politika/2229877/kajin-izlijecit-cemo-istru-od-nepotizma-i-korupcije/>, pristupljeno: srpanj 2024.

- Anonimus. 2014. *Poplavljenima rekao: "Meni je pukla cijev u kući prošle godine"*. Dostupno na: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/zeni-kojoj-je-kuca-poplavljena-premijer-rekao-meni-je-pukla-cijev-u-kuci-prosle-godine---342386.html>, pristupljeno: srpanj 2024.
- Anonimus. 2018. *"Jabuka ne pada daleko od stabla": Plenković oštro odgovorio Šešelju*. Dostupno na: <https://lidermedia.hr/aktualno/jabuka-ne-pada-daleko-od-stabla-plenkovic-ostro-odgovorio-seselju-29768>, pristupljeno: srpanj 2024.
- Anonimus. 2020. *Ribić pisao Milanoviću: "Bojimo se izreke da vuk dlaku mijenja, ali ćud ne. Vi niste janjeća narav"*. Dostupno na: <https://kamenjar.com/ribic-pisao-milanovicu-bojimo-se-izreke-da-vuk-dlaku-mijenja-ali-cud-ne-vi-niste-janjeća-narav/>, pristupljeno: srpanj 2024.
- Anonimus. 2021a. *Milanović pušta sve kočnice: Mogao sam ići u BiH, ali to bi uključivalo nevjerojatne sigurnosne mjere, ogadilo bi se lokalnim Hrvatima. Možda odem 'sutra', al' bez velikih najava*. Dostupno na: <https://www.dnevno.hr/vijesti/milanovic-pusta-sve-kocnice-mogao-sam-ici-u-bih-ali-to-bi-ukljucivalo-nejverojatne-sigurnosne-mjere-ogadilo-bi-se-lokalnim-hrvatima-mozda-odem-sutra-al-bez-velikih-najava-1879858/>, pristupljeno: srpanj 2024.
- Anonimus. 2021b. *Milanović je komentirao i covid potvrde: "Tko se nije cijepio, magarac je bio"*. Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/milanovic-je-komentirao-i-covid-potvrde-tko-se-nije-cijepio-magarac-je-bio-15112045>, pristupljeno: srpanj 2024.
- Anonimus. 2021c. *"Plenković je puzajući državni udav, očekujem da pridavi svog malog Baneta"*. Dostupno na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/plenkovic-je-puzajuci-drzavni-udav-neka-rijesi-malog-baneta-1535942>, pristupljeno: srpanj 2024.
- Anonimus. 2021d. *Milanović: Zvat ćemo veleposlanika Austrije zbog zabrinutosti za ljudske slobode*. Dostupno na: <https://fenix-magazin.de/milanovic-zvat-cemo-veleposlanika-austrije-zbog-zabrinutosti-za-ljudske-slobode/>, pristupljeno: srpanj 2024.
- Anonimus. 2021e. *Milanović traži ostavku Banožića: Taj čovjek je problem, neka ga Plenković pridavi*. Dostupno na: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/milanovic-trazi-ostavku-banozica-taj-covjek-je-problem-neka-ga-plenkovic-pridavi/2315242.aspx>, pristupljeno: srpanj 2024.

- Anonimus. 2022a. *Milanović o Plenkoviću i ruskim agentima "On je kralj lopova, ovo što radi je opasno"*. Dostupno na: https://dalmatinskiportal.hr/vijesti/milanovic-o-plenkovicu-i-ruskim-agentima--on-je-kralj-lopova--ovo-sto-radi-je-opasno-/148631#google_vignette, pristupljeno: srpanj 2024.
- Anonimus. 2022b. *Milanović o Banožiću: "U zečjoj jazbini drhće i ništa ne javlja pa popije tabletu i evo ga. To je kriminal"*. Dostupno na: <https://www.nacional.hr/milanovic-o-banozicu-u-zecjoj-jazbini-drhce-i-nista-ne-javlja-pa-popije-tabletu-i-evo-ga-to-je-kriminal/>, pristupljeno: srpanj 2024.
- Anonimus. 2022c. *Milanović: Hrvati u Bosni i Hercegovini su politički ranjenici*. Dostupno na: <https://www.otvoreno.hr/vijesti/milanovic-hrvati-u-bosni-i-hercegovini-su-politicki-ranjenici/417782>, pristupljeno: srpanj 2024.
- Anonimus. 2022d. *Milanović u svom stilu o koroni: "Gdje je sad virus? Kakva je to farsa? To se na kraju pretvorilo u nepodnošljivu farsu"*. Dostupno na: <https://dnevnik.hr/vijesti/koronavirus/zoran-milanovic-o-pandemiji-koronavirusa-kakva-je-to-nepodnosljiva-farsa-ja-sam-se-cijepio---740250.html>, pristupljeno: kolovoz 2024.
- Anonimus. 2023a. *Puljak uputio oštru poruku HDZ-u: "Pobijedit ćemo vas na vašem terenu, s vašim pravilima i sucima..."*. Dostupno na: <https://slobodnadalmacija.hr/split/puljak-uputio-ostru-poruku-hdz-u-pobijedit-emo-vas-na-vasem-terenu-s-vasim-pravilima-i-sucima-1295469>, pristupljeno: srpanj 2024.
- Anonimus. 2023b. *Burno u Saboru, teške riječi pale između Dalije Orešković i HDZ-ovca: "Vi ste bolesna osoba i liječite se"*. Dostupno na: <https://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/burna-saborska-rasprava-zbog-afere-u-hep-u-vi-ste-bolesna-osoba-i-lijecite-se---790453.html>, pristupljeno: srpanj 2024.
- Anonimus. 2024a. *Rojs ide na izbore protiv HDZ-a: "Ovi moji još 'jamljavaju', ukrali bi Bogu nogu"*. Dostupno na: <https://www.hercegovina.info/vijesti/politika/rojs-u-dijaspori-ide-protiv-hdz-a-ovi-moji-jos-jamljavaju-ukrali-bi-bogu-nogu/222496/>, pristupljeno: srpanj 2024.
- Anonimus. 2024b. *Benčić: "Ovo je panika HDZ-a koji gubi vlast, što drugo pomisliti nakon takve odluke Ustavnog suda"*. Dostupno na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/bencic-nemoguce-je-nepomisliti-da-je-ovakva-izjava-ustavnog-suda-izasla-iz-panike-hdz-a-da-gube-vlast-1762932>, pristupljeno: srpanj 2024.

- Babić, Snježana (2018). *Uloga konceptualne metafore, metonimije i konceptualne integracije u hrvatskom političkom diskursu*. Doktorski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku. Osijek, 276 str.
- Borčić, Nikolina (2017). *Međuodnos argumentacije, konceptualnih metafora i neverbalne komunikacije u javnim nastupima njemačkih i hrvatskih političara*. Doktorski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku. Osijek, 256. str.
- Burke, Kenneth (1969). *A Rhetoric of Motives*. Los Angeles: University of California Press.
- Crnčević, Lidija (2024). *Reakcije dubrovačkih političara na iznenadni politički prijeizborni "show" u Hrvatskoj*. Dostupno na: <https://www.dubrovniknet.hr/reakcije-dubrovačkih-politicara-na-iznenadni-politicki-prijeizborni-show-u-hrvatskoj/>, pristupljeno: srpanj 2024.
- Croft, William i Cruse, D. Alan (2004). *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Čulić, Zjena (2003). *Čovjek, metafora, spoznaja*. Split: Književni krug.
- Đurin, Sanja (2017). O poststrukturalističkoj teoriji diskursa kroz raspravu o uvođenju pojma 'brak' u hrvatski Ustav. *Hrvatistika* 29 (1), 331-355.
- Fairclough, Norman (1995). *Critical Discourse Analysis*. London and New York: Longman.
- Glucksberg, Sam (2008). How metaphor creates categories – quickly! U: Gibbs, Raymond W. (ur.). *Metaphor and thought*, 67- 83. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goatly, Andrew (2007). *Washing the Brain: Metaphor and Hidden Ideology*. Amsterdam: Benjamins.
- Granić, Jagoda (1999). Jezik i politike. U: Badurina, Lada i sur. (ur.). *Teorija i mogućnosti primjene pragmatolingvistike*. Zagreb-Rijeka: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 279-284.
- Granić, Jagoda (2006). Novi "razrađeni" mediji i "ograničeni" kodovi. U: Granić, Jagoda (ur.). *Jezik i mediji – jedan jezik : više svjetova*. Zagreb-Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 267-278.
- Granić, Jagoda (2011). Sloboda jezika ili sloboda jezikom? U: Vasić, Vera (ur./ed.). *Jezik u upotrebi = Language in Use*. Beograd: Filološki fakultet; Novi Sad: Filozofski fakultet-Društvo za primijenjenu lingvistiku, 155-165.
- Granić, Jagoda (2023). *All press is good press! : jezične strategije persuazije i/ili manipulacije*. U: Gudurić, Snežana (ur.). *Jezici i kulture u vremenu i prostoru 11: sažeci // Languages and Cultures in Time and Space 11. Abstracts // Langues et cultures dans le temps et dans l'espace 11: résumés*. Novi Sad: Filozofski fakultet, 54.

- Grbavac, Ivana i Zovko-Bošnjak, Ivana (2015). Uporaba konceptualnih metafora u političkom diskursu poslijedejtonskoga razdoblja u BiH. *Hum* 10 (14), 126-146.
- Grinth, Heiko i Hofmann, Andy Alexandar (2016). *Politolinguistic*. Heidelberg: Universitätsverlag Winter GmbH.
- Haidar Diab, Hassan. 2024. "Došao sam podržati Plenkovića, razmišljam o ulasku u HDZ koji gaje više socijaldemokracije od SDP-a. Dostupno na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/dosao-sam-podrzati-plenkovica-razmisljam-o-ulasku-u-hdz-koji-gaji-vise-socijaldemokracije-od-sdp-a-1763559>, pristupljeno: kolovoz 2024.
- Jäger, Siegfried (2007). Diskurs als "Fluss von Wissen durch die Zeit". Ein transdisziplinäres politisches Konzept zur Deutung gesellschaftlicher Wirklichkeit. U: Jäger, Margaret i Jäger, Siegfried (ur.). *Deutungskämpfe. Theorie und Praxis kritischer Diskursanalyse*. Wiesbaden: VSVerlag für Sozialwissenschaften, 15-37.
- Jamet, Denis i Terry, Adeline (2020). What Makes Metaphors Manipulative Tools?: A Case-Study of Pro-Life Speeches in the US. *Elad-Silda* 5, 2-42.
- Jurčić Katunar, Cecilija (2016). Konceptualna metafora danas – rekapitulacija i novi smjerovi. *Fluminensia* 28 (2), 171-177. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/174022>, pristupljeno: srpanj 2024.
- Kružić, Barbara; Lovrić, Marija i Maksimović, Tea (2010). Kratki pojmovnik kognitivne lingvistike. *Hrvatistika* 4 (4), 9-33.
- Lakoff, George i Johnson, Mark (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- Mašić, Josip i Kišiček, Gabrijela (2015). Retorička analiza govora američkih predsjednika Roosevelta, Kennedyja i Obame. *Govor* 32 (1), 57-72.
- Mio, Jeffery S.; Ronald E. Riggio; Shana Levin i Renford Reese (2005). Presidential leadership and charisma: The effects of metaphor. *The Leadership Quarterly* 16 (2), 287-294.
- Mostarkić Gobbo, Helena. 2024. *Petrov u intervju u za Narod.hr: "Za mene je rodna ideologija smrt za društvo"*. Dostupno na: <https://narod.hr/hrvatska/petrov-u-intervjuu-za-narod-hr-za-mene-je-rodna-ideologija-smrt-za-drustvo>, pristupljeno: srpanj 2024.
- Niehr, Tomas (2015). Politolinguistik und/oder Sprachkritik? Das Unbehagen in und an der Deskriptivität. *Linguistik online* 73 (4), 139-152.
- Podboj, Martina (2011). Manipulacija u političkom diskursu - kritički pristup. *Hrvatistika* 5 (5), 123-133.

- Runjić-Stoilova, Anita (2012). Retorički tropi u hrvatskim dnevnim novinama. *Zbornik radova Filozofskog fakulteta u Splitu* 5, 115-128.
- Stanojević, Mateusz-Milan (2009). Konceptualna metafora u kognitivnoj lingvistici: pregled pojmova. *Suvremena lingvistika* 35 (68), 339-371.
- Stanojević, Mateusz-Milan (ur.) (2014). Metafore koje istražujemo: suvremeni uvidi u konceptualnu metaforu. Zagreb: Srednja Europa.
- Sun, Yuhua; Kalinin, Oleg I. i Ignatenko, Alexander V. (2021). The use of metaphor power indices for the analysis of speech impact in political public speeches. *Russian Journal of Linguistics* 25 (1), 250-277.
- Šarić, Ljiljana (2011). Kognitivna lingvistika i sinonimija: teorija i leksikografska praksa. *Croatica et Slavica Iadertina* 7/2 (7), 305-325.
- Škiljan, Dubravko (1980). *Pogled u lingvistiku*. Zagreb: Školska knjiga.
- Škiljan, Dubravko (2000). *Javni jezik*. Zagreb: Izdanja Antibarbarus.
- Taylor, John R. (2002). *Cognitive Grammar*, New York: Oxford University Press.
- Van Dijk, Teun A. (2002). Political Discourse and Political Cognition. U: Chilton, Paul i Schäffner, Christina (ur.) (2002). *Politics as Text and Talk. Analytic Approaches to Political Discourse*. Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 203-207.
- Van Dijk, Teun (2006). Discourse and Manipulation. *Discourse & Society* 17(2), 359-383.
- Werkmann, Ana (2010). Konceptualna metafora ŽIVOT JE KOČKA u kontekstu univerzalnosti i varijabilnosti konceptualnih metafora, *Hrvatistika* 4 (4), 35-45.
- Wilson, John (2012). Politički diskurs. *Hrvatistika* 6 (6), 199-216.
- Zovko-Bošnjak, Ivana (2018). Sadržaj konceptualnih metafora u političkome diskursu. *Hum* 13 (20), 345-371.

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica: VESNA VUKOJEVIĆ

Naslov rada: DEKODIRANJE POLITIČKOG DISKURSA: KONCEPTUALNE METAFORE

Znanstveno područje i polje: HUMANISTIČKE ZNANOSTI, FILOLOGIJA

Vrsta rada: DIPLOMSKI RAD

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
izv. prof. dr. sc. JAGODA GRANIĆ

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
izv. prof. dr. sc. JAGODA GRANIĆ
izv. prof. dr. sc. NATAŠA STOJAN
doc. dr. sc. ENI BULJUBAŠIĆ

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog (diplomskog) specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti* (NN br. 119/22).

Split, 23. 9. 2024. g.

Potpis studenta/studentice: Vukojević

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja VESNA VUKOJEVIĆ, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice HRVATSKOG JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI I, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat ^{PEDAGOGIJE} isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 23. 9. 2024. g.

Potpis